

Фондација Отворено општество - Македонија

ГОДИШЕН
ИЗВЕШТАЈ
2021

СОДРЖИНА:

Вовед	3
Извештај за активностите спроведени во 2021 година	5
Грантови и договори за соработка во 2021 година	54

Во 2021 година, Фондацијата Отворено општество – Македонија (ФООМ) работеше на постигнување на двете стратегиски цели кои се дел од стратегијата за 2021 – 2024 година, и тоа: **1) обликување на дебатата за политиките за намалување на нееднаквостите со кои се соочуваат маргинализираните заедници** - преку обезбедување докази за основните причини и ефекти на социјалните детерминанти на неправда и преку зајакнување на маргинализираните групи за учество и артикулирање на нивните потреби, со цел да се заостри фокусот на структурните недостатоци во областите образование, здравство и заштита на животната средина; зголемено разбирање и волја на креаторите на политиките за решавање на нееднаквостите на системски начин; менување на доминантниот јавен наратив дека одговорноста за креирање и спроведување на политиките лежи само кај власта, и унапредено претставување, учество и придонес на социјално маргинализираните групи во политиките и процесите што влијаат на нивната благосостојба, и **2) зајакнување на дејствувањето на граѓанското општество за зголемување на неговото учество и инпут со вклучување на меѓусекторскиот приод во обликувањето на политиките** - преку примена на структуриран надзор спроведен од тематски мрежи на граѓански организации, а со цел подобро разбирање на корелацијата меѓу корупцијата, недостатоците во владеењето на правото и социјалната (не)правда; зголемено меѓусекторско знаење, координација и соработка меѓу тематските мрежи на граѓанските организации, и зголемена моќ за застапување на граѓанското општество за трансформација на политиките врз основа на принципите на социјална правда.

Во 2021 година, планираните активности за постигнување на двете стратегиски цели беа спроведувани во рамките на четири концепти: **Учество на граѓанското општество за социјална правда, Зелен скок – Партнерства за климатска акција, Образование на помалкубројните етнички заедници и Здравјето во сите политики**. Освен тоа, беа реализирани и активности за **Пописот 2021, за регионалната економска соработка и заедничкиот регионален пазар на Западен Балкан и за поддршка на евакуираните активисти од Авганистан во Северна Македонија**.

Дополнително, на 18 мај 2021 година, ФООМ организираше настан по повод одбележувањето на **30-годишнината од постоењето и работата на Фондациите Отворено општество (ФОО) на Балканот**, кој се осврна конкретно на присуството и на активностите на ФОО во Северна Македонија, а е дел од настаните што се одржаа во рамките на виртуелното патување низ Балканот за одбележувањето на 30-годишниот јубилеј. На настанот беше прикажан краткиот документарен филм „30 години ПОСВЕТЕНИ“, кој се осврна на минатиот труд на ФООМ и содржеше приказни раскажани од луѓето кои беа сведоци и учесници во клучните настани во земјата од основањето на ФООМ до денес и нè поведе на патување низ сите предизвици, кризи, решенија и успеси,

но и лични судбини кои ја оформија Фондацијата, како двигател на промени кон подобро. Во рамките на настанот се одржа и дебатата „Пост-КОВИД-19 реалност: Кој е патот до поправедно општество?“, која даде поглед кон иднината и во која докажани млади луѓе го споделија своето мислење за иднината на Северна Македонија и понудија различни перспективи за можни одржливи стратегии за квалитативна трансформација кон подобро и поправедно општество.

Вкупниот износ на средства потрошени за спроведување на активностите на ФООМ во 2021 година изнесува 5.293.302 долари (279.902.835 денари), од кои 4.243.883 долари (224.727.833 денари) потекнуваат од Фондациите Отворено општество, а 1.049.419 долари (55.175.002 денари) од други донатори.

ИЗВЕШТАЈ ЗА АКТИВНОСТИТЕ СПРОВЕДЕНИ ВО 2021 ГОДИНА

ПОПИС 2021

Имајќи го предвид значењето на пописот на населението за државата, како и тоа дека е многу важно граѓаните да бидат непристрасно, квалитетно и веродостојно информирани за целиот процес на спроведување на оваа статистичка операција, ФООМ поддржа два проекти, и тоа:

- проектот „Попис 2021 – Со добро информирани граѓани до успешен попис“ што го спроведуваше **НВО Инфоцентар**. Во рамки на онлајн едукативно-информативната кампања за значењето на пописот за креирањето и спроведувањето развојни стратегии и политики во различни општествени области (економија, здравство, социјална политика, регионален развој, образование, земјоделство, енергетика, инфраструктура и др.) беа објавени шест информативни видео спотови (три на македонски и 3 на албански јазик), 14 визуелизации за социјални медиуми и 14 инфографици. Креирани и објавени се 110 информативно-едукативни содржини и шест новинарски аналитички стории кои подлабоко го истражуваат значењето на пописот и пописните податоци за креирањето стратегии и развојни политики во конкретните општествени области. Продуцираните содржини се објавени на специјализираната интернет страница *Попис конечно* (<http://popis.mk/>) и промовирани по социјални мрежи и традиционални медиуми; и
- проектот „Информирање и едуцирање на граѓаните за подобро разбирање на пописот во 2021 година“ што го спроведуваше **Друштвото за продукција и услуги Гудмуд Медиа довел Скопје** со цел да се спротивстави на лажните вести и да влијае врз граѓаните да учествуваат во пописот 2021. „Фчерашни новости“ развија пораки за придобивките од попишувањето, разбирливи за популација од различни возрасти, кои преку хумористично-сатиричен израз беа разработени во сценарија. Врз основа на пораките, беа продуцирани, 14 видео клипови кои беа дистрибуирани преку ТВ Канал 5 во период од четиринаесет дена и преку социјалните медиуми.

ЗАЕДНИЧКИ РЕГИОНАЛЕН ПАЗАР

Здружението за истражување на политики Аналитика - Скопје го спроведе проектот „Економска интеграција на Западен Балкан - Мини-Шенген, регионална економска соработка и заеднички регионален пазар“, чија главна цел е креирање целосна слика за постојната состојба и мапирање на напредокот на Северна Македонија кон економска интеграција на Западен Балкан, со сеопфатно мапирање на клучните актери и нивните позиции, состојбата на работите и идентификување на темите за следната фаза на планот за

истражување. Беше направено мапирање на прогресот на Северна Македонија во поглед на четирите слободи (стоки, услуги, лица и капитал) и изработени се кратки документи (брифови) за политиките, со осврт на главните бенефити од економската интеграција на Северна Македонија. Исто така, беше спроведено и истражување (квалитативно и квантитативно) со компании кои се извозно ориентирани, односно имаат трговска размена со земјите од регионот (репрезентативен примерок) и подготвен е краток извештај за интерпретација на резултатите.

ПОДДРШКА ЗА ЕВАКУИРАНИТЕ АКТИВИСТИ ОД АВГАНИСТАН

ОД РЕЗЕРВНИОТ ФОНД НА ФОНДАЦИИТЕ ОТВОРЕНО ОПШТЕСТВО – ЊУЈОРК & ФОНДАЦИЈАТА ТИРКИЗНА ПЛАНИНА

ФООМ, со согласност на Владата на Република Северна Македонија и во име на мрежата на Фондациите Отворено општество (ФОО), се вклучи во глобалната хуманитарна акција за помош на евакуираните граѓани на Авганистан. Во три наврати беше овозможен прифат на вкупно 343 евакуирани лица од Авганистан – соработници на меѓународната иницијатива Отворено владино партнерство, мрежата на ФОО, Фондацијата Тиркизна планина, стипендисти на мрежата на ФОО, активисти за заштита на човековите права, претставници на прогресивните граѓански организации и нивните семејства. За нивната поддршка, ФООМ има обезбедено 1.340.000 долари од мрежата на ФОО и 35.215 долари од Фондацијата Тиркизна планина, основана од принцот Чарлс.

ФООМ и **Црвениот крст на Град Скопје** ги договорија рамката, пристапот и системот за обезбедување целосна секојдневна неопходна помош и поддршка за евакуираните лица, при што Црвениот крст на Град Скопје ја презеде одговорноста за координирање на поддршката за евакуираните.

Поддршката од ФООМ се состои од обезбедување на основните потреби при пристигнувањето (хигиенско-козметички пакети и неопходна облека) и основните услови за престој на евакуираните лица (сместување, храна, медицински и социјални/едукативни и други потреби). На локациите каде што се сместени евакуираните има опремено детско катче што се користи како игротека, училница за разновидни едукативни активности за деца и за возрасни, компјутерско катче за комуникациски и други едукативни потреби (ИТ-курсеви). Дополнително е обезбеден пристап до сали со спортска и фитнес опрема.

Во рамките на пакетот медицински услуги, покрај првичните медицински прегледи за утврдување на медицинскиот статус е обезбедена и постојна асистенција од медицинските тимови на Црвениот крст на Град Скопје, но и голем број потребни медицински интервенции, како во институциите од јавното здравство, така и во приватните клиници и специјалистички ординации. Екипи на Министерството за здравство, покрај редовните вакцинации за децата (MRP,

Polio), обезбедија општи здравствени прегледи и PCR-тестирање при пристигнувањето, како и вакцинирање против Ковид-19 за сите.

Црвениот крст на Град Скопје, во рамките на својата методологија за работа, има ангажирано вкупно 23 волонтери (медицински лица, парамедици, координатори и асистенти). Членови на волонтерските тимови на Црвениот крст на Град Скопје се и лицата со привремен престој, кои се професори и наставници, фризери, готвачи, преведувачи, кои освен тоа што преведуваат документи и комуникација, учествуваат и при адаптацијата на достапните услуги, во согласност со културните разлики и потреби. Овие волонтери учествуваат во реализацијата на најголемиот број други активности (во активностите за неформалното образование, сесии за изучување на дари¹, македонски и англиски јазик, математика, цртање, калиграфија, читање Куран, ИТ-курсеви и сл.).

Во организација на ФООМ и со поддршка од тимовите на Црвениот крст на Град Скопје, Агенцијата за национална безбедност и Министерството за внатрешни работи се организираа посети на трговски центри и на културно-историски знаменитости во Република Северна Македонија.

НВО Инфоцентар во текот на неколку месеци го мониторираше начинот и квалитетот на известувањето за приемот, владините политики поврзани со ова прашање, клучните пораки/реторика и изворите на тие пораки во јавноста, ставовите на различни политички фактори, (анти)кампања, дезинформации, лажни вести и др.

Од октомври 2021 година, **Македонското здружение на млади правници**, со поддршка од ФООМ, соработува со евакуираните фамилии на стипендистите на мрежата на ФОО, за комплетирање на досиејата за пријавување за иселенички визи за Канада и за САД и обезбедува соодветна правна консултација.

162 лица веќе заминаа на своите крајни дестинации, а се очекува дека во наредниот период ќе заминат и останатите.

КОНЦЕПТ: УЧЕСТВО НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА

Преку концептот Учество на граѓанското општество за социјална правда, во 2021 година ФООМ работеше на поттикнување и поддршка на директното учество на граѓанското општество во креирањето и набљудувањето на спроведувањето на секторските политики, со цел да се ограничат ефектите од корупција врз постигнувањето социјална правда и унапредувањето на заштитата на човековите права. Конкретните цели кон кои се стремеше овој концепт вклучуваат: 1) подобро разбирање на корелацијата меѓу корупцијата, недостатоците во владеењето на правото и социјалната (не)правда; 2) поддршка на тематските мрежи на граѓански организации за тие да учествуваат во

¹ Дијалект на персискиот јазик кој се зборува во Авганистан.

иновативна меѓусекторска соработка и да застапуваат промени во јавните политики, во согласност со секторскиот приод, и 3) спроведување мониторинг на политиките за социјална правда базиран на докази, како и мониторинг на здравството, образованието и заштитата на животната средина, кои се изложени на повисок ризик од корупција и предвидуваат значителна штета во однос на правата на маргинализираните заедници.

И во 2021 година, која помина во знакот на последиците од глобалната пандемија со Ковид-19, ФООМ продолжи да работи на поддршката на ранливите групи, нископлатените работници, работниците кои се дел од неформалната економија и времено вработените работници преку регионален **проект за одговор на социо-економските ефекти од Ковид-19**, со поддршка за организациите на локално ниво и тинк-тенк организации. Проектот се спроведуваше со цел да придонесе за подобро разбирање на ефектите врз ранливите групи, предизвикани од владините политики донесени поради Ковид-19; застапување за долгорочни мерки за ублажување на негативните социо-економски последици врз ранливите групи, како што се работниците со ниски примања, работниците во неформалната економија и времено вработените работници, и развивање регионална мрежа на организации од граѓанското општество заради размена на знаења и поттикнување соработка. Наодите од истражувањата ФООМ ги промовираше преку едукативна кампања за јавноста за тоа како влијаеше Ковид-19 [врз неформалните и привремено вработените работници](#); [врз нископлатените работници, неплатените семејни работници, платените домашни работници и работниците со нетипични работни ангажмани](#); [текстилните работнички](#) и врз [жените земјоделки](#).

Исто така, ФООМ продолжи да работи на поддршката на реформската агенда поврзана со пристапувањето во ЕУ, во областите Правосудство, Борба против корупцијата и Заштита од дискриминација, давајќи придонес во насока на европеизација на општеството. Препознавајќи ги предизвиците со кои се соочи граѓанското општество, ФООМ ја продолжи соработката и поддршката на три тематски неформални мрежи граѓански организации, и тоа: Блупринт групата за реформи во правосудството, Платформата на граѓански организации за борба против корупцијата и Мрежата за спречување и заштита од дискриминација. Преку поддршката на тематските мрежи беше овозможено тие да учествуваат во меѓусекторската соработка, со што придонесуваа за инклузивен дијалог за политиките со кои се решаваат врските меѓу социјалната правда, корупцијата и недостатоците во владеењето на правото. На овој начин, ФООМ придонесе да се зајакнат овие три тематски мрежи, со што се зголемува ефективноста за застапување на граѓанското општество во секторскиот дијалог со креаторите на политиките.

Блупринт групата за реформи во правосудството работеше на унапредување на влијанието на граѓанските организации во процесот на реформи во правосудството, како предуслов за заштита на човековите права и обезбедување социјална правда. Во рамките на секторската политика Судство,

Блупринт групата активно го следи спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017 - 2022, за што ги објави [Годишниот извештај за 2020 година](#) и [Полугодишниот извештај за периодот јануари - јуни 2021 година](#). Како придонес кон судската реформа и пристапувањето кон Европската Унија, Блупринт групата подготви документ за јавни политики кој се однесува на [мониторирање на процесот на скрининг за поглавјето 23 - Правосудство и темелни права, коментар на преговарачката рамка за Република Северна Македонија, со предлог-методологија за следење фокусирана на областа Судство](#), како и [мислење за делот во Извештајот на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2021 година](#) што се однесува на правосудството.

Имајќи ги предвид предизвици со кои се соочува судството поради пандемијата со Ковид-19, Блупринт групата подготви анализа на [правните импликации врз судските постапки во вонредна состојба](#). Беа организирани два јавни настани. На првиот настан, говорниците дискутираа за тоа како пандемијата со вирусот Ковид-19 се одрази на спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017 - 2022, додека на вториот настан учесниците ги антиципираа идните предизвици во процесот на изготвување на новата стратегија за реформи во правосудството, со посебен фокус на заштитата на правото на луѓето на здравје во услови на пандемија. Како придонес кон јавната дебата, со цел да се осигураме дека реформите во процесот на пристапување кон ЕУ му служат на јавниот интерес и ги задоволуваат очекувањата на граѓаните, Блупринт групата подготви реакции за состојбите во судството, и тоа за [повлекување на Предлог-законот за преиспитување на фактите и доказите користени во судска постапка](#), потоа за укажување на [практиката на одредување казна под законски пропишаната граница за кривичното дело „тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“](#), со што не се остваруваат целите на казнувањето и негативно се влијае на довербата на граѓаните во судството, како и реакција со која ги повика [извршната власт и политичките партии да се воздржат од изјави и дејствија со кои се доведува во прашање независноста на судската власт](#). Во рамките на реформите на кривичната материја, Блупринт групата учествуваше во работната група за изработка на Кривичниот законик и, меѓу другото, достави препорака за уредување на законската дефиниција за службено лице.

Мрежата за спречување и заштита од дискриминација продолжи да работи на унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници, со цел да придонесе кон унапредување на политиките и практиките за спречување и заштита од дискриминација и пристап до социјална правда. Беа подготвени следниве анализи: [„Човековите права на маргинализираните заедници во услови на КОВИД-19“](#), [„Секојдневниот и емоционалниот живот на неправдата: дискриминација, здравје и релации“](#) и [„Извештај од мониторингот на Законот за социјална заштита“](#), како и два документи за јавни политики: [„Плата по договор: Намалување на родовиот јаз](#)

[преку транспарентност на платите](#) и [„Државниот инспекторат за труд како заштитник на работниците од дискриминација“](#).

Преку застапувачки активности во соработка со Мрежата за спречување и заштита од дискриминација и ЛАГ Агро Лидер од Кривогаштани, ФООМ - преку креаторите на јавните политики - започна иницијатива за менување и дополнување на Законот за работните односи и Законот за здравственото осигурување, со цел жените носители на земјоделски стопанства, односно регистрирани индивидуални земјоделки, да се стекнат со право на платено породилно отсуство, кое - според позитивната законска регулатива - не го остваруваат, односно немаат право на надомест на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство. Преку исправање на неправдата за жените во репродуктивна возраст кои се регистрирани како индивидуални земјоделки, ќе се постигне родова еднаквост, ќе се зајакне положбата и статусот на жената во општествот и ќе се обезбеди, еднаков пристап до ресурсите и еднакво учество во донесувањето на одлуките во сите сфери на општествено живеење.

ФООМ го поддржа **Младинскиот образовен форум** во спроведувањето на проектот „Студентска перцепција за дискриминација“. Главна цел на овој проект беше да се актуализира и да се намали дискриминацијата во високото образование, преку креирање [истражување за перцепцијата на дискриминацијата на трите универзитети од страна на студентите](#), преку спроведување [кампања за актуализирање на феноменот на дискриминација присутен во високото образование](#), креирање едукативен модул за борба против дискриминацијата и за подигнување на нивото на студентските права, наменет за студентските правобранители на факултетите и универзитетите, и - финално и најважно - преку креирање или промена на предлог-политиките за унапредување на еднаквоста и намалување на дискриминацијата на факултетите и универзитетите.

ФООМ ја поддржа **Платформата за борба против корупцијата** за спроведување на проектот „Набљудување во ризичните области од корупција: здравство и животна средина“, во чии рамки беа подготвени три анализи: [„Постапките на Владата во време на вонредна состојба од аспект на ризиците од корупција во јавните набавки, донациите и државната помош“](#), [„Анализа на еднаквоста на испорачаните здравствени услуги во различните Ковид-центри“](#) и [„Мапирање на ризиците од корупција во животната средина“](#), како и четири антикорупциски проверки на легислативата: [„Антикорупциска проверка на Законот за животната средина“](#), [„Антикорупциска проценка на легислативата - Извештај за Законот за енергетика“](#), [„Антикорупциска проверка на легислативата - Извештај на Законот за експропријација“](#), [„Антикорупциска проценка на легислативата - Извештај за Законот за преземање административни службеници вработени преку програмата К-5 во Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците“](#). Преку

Платформата, ФООМ учествуваше во работната група за измени и дополнувања на Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси.

Проектот Зајакнати системи на интегритет за борба против корупцијата на локално ниво, ФООМ го спроведува во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско учество, имплементиран од Ист Вест Институтот за менаџмент, финансиран од Агенцијата за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД), а во чии рамки работи на унапредување на доброто владеење на локално ниво, преку зајакнување на отпорноста на локалната власт на корупција, со воведување системи на интегритет во 10 општини. Во оваа насока, беа склучени меморандуми за соработка со општините Желино, Карпош, Дојран, Прилеп и Охрид, како и со Државната комисија за спречување на корупцијата.

За партнерските општини, ФООМ обезбеди стручна поддршка и беа подготвени пет проценки на ризиците од корупција и судир на интереси, пет индивидуализирани планови за интегритет, беа спроведени шест работилници за градење на капацитетите на административниот кадар, а беше развиен и подзаконски акт со кој се уредува пријавувањето на случаите на корупција и судир на интереси во рамките на локалната самоуправа. Советите на општините [Карпош](#), [Желино](#) и [Охрид](#) ги усвоија плановите за интегритет за периодот 2021 - 2025 година. ФООМ спроведе [истражување на јавното мислење за корупцијата и судирот на интереси во овие пет општини](#), додека Коалиција Сите за правично судење изработи [проценка на ризиците од корупција во областа урбанизам на локално ниво](#). Со цел да учествува во развојот на политиките за интегритет, ФООМ беше дел од работната група за интегритет на локално ниво, основана од Државната комисија за спречување на корупцијата.

Дополнително, преку поддршка и соработка со пет граѓански организации - Мултикултура (Тетово), Избор (Струмица), ЕХО (Штип), Станица ПЕТ (Прилеп) и Коалиција Сите за правично судење (Скопје), во текот на 2021 година на 188 граѓани им беше овозможена бесплатна правна помош за случаи на корупција и судир на интереси. Поддржаните граѓански организации организираа 21 настан (четири јавни дискусии, осум информативни сесии и едукативни работилници), при што само едукативните работилници беа посетени од 154 граѓани. Беа подготвени и објавени бројни едукативни материјали, меѓу кои и четири видеа. Во насока на унапредување на квалитетот на правната помош, поддржаните организации до Министерството за правда доставија барање за консултација, во однос на примената на Законот за бесплатна правна помош во предмети поврзани со корупција и судир на интереси.

ФООМ спроведе и медиумска кампања, во која ги примени новостекнатите знаења за антикорупциските наративи. Телевизиската кампања опфати 113.710 граѓани и 215.742 импресии, кампањата на социјалните мрежи Facebook и Instagram имаше опфат од 257.386 граѓани, со 690.815 импресии, 11.411 интеракции и 3.758 клика, додека кампањата на YouTube имаше 122.207

импресии и 43.698 видеопрегледи. Во рамките на кампањата беше изработено [видео](#) и беа подготвени посебни медиумски објави и визуализации: [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5,6](#), [Дојран](#), [Прилеп](#), [Охрид](#), [Карпош](#), [Желино](#).

На крајот на годината започна втората фаза, која опфаќа воспоставување соработка со пет нови општини во кои ќе се развива системот за интегритет, но и продолжување на соработката со три општини од првиот циклус, во насока на имплементација на донесените планови за интегритет.

Во рамките на резервниот **антикорупциски фонд на Фондациите Отворено општество**, ФООМ, Програмата за Латинска Америка на Фондациите Отворено општество (OSF Latin America Program) и Отворено општество - Соединети Американски Држави (Open Society – USA) во периодот 2019 - 2021 година работела во насока на создавање капацитети кај различни актери во Северна Македонија, САД и во Бразил, за примена на поефикасна јавна комуникација во борбата против корупцијата. За таа цел, меѓународна истражувачка куќа, со поддршка од страна на локалните истражувачи од Катедрата за антропологија и етнографија и Тетовскиот универзитет во Северна Македонија, спроведе околу 120 етнографски интервјуа низ осумте региони, на македонски или на албански јазик. Целта на истражувањето беше да се мапираат културните или когнитивните фактори кои влијаат врз разбирањето за корупцијата, да се лоцираат наративите кои ги комуницираат граѓаните за корупција, но и да се мапираат пристапи кои креираат оптимизам, конструктивност и мобилизација кај граѓаните во врска со антикорупциската борба. Во форма на советодавно тело, но и како корисници на можноста за техничка поддршка, ФООМ и Topos Partnership соработуваа со Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Институтот за демократија Societas Civilis, Младинскиот образовен форум, Мултикултура и Коалиција Сите за правично судење.

Како резултат на горенаведените активности, подготвен е извештај во кој подетално се образложени [наодите за Северна Македонија](#), како и [споредбена анализа на наодите од Северна Македонија, Бразил и од САД](#). Дополнително, објавени се и две статии: во едната е објаснета [потрагата на ФОО/ФООМ по приод за антикорупциска комуникација што се темели на рефлексивност и учење](#), додека во другата се фокусира на наодите од истражувањето, односно на тоа како [преку приказни за успешни „заштитни огради“](#) можеме да дојдеме до поголем оптимизам за реформа на борбата против корупцијата.

Во рамките на **проектот „Финансиска транспарентност на политичките партии во Северна Македонија“**, ФООМ, со финансиска поддршка од Меѓународниот републикански институт, работи на креирањето јавен притисок врз политичките партии да се придржуваат до правилата за финансиска транспарентност. ФООМ подготви три документи за јавни политики кои се однесуваат на нормите и практиките на финансиската транспарентност на политичките партии, примената на Законот за слободен пристап до информации

од јавен карактер, од страна на политичките партии како иматели на јавни информации и индексот на активна транспарентност на политичките партии.

Институтот Преспа од Скопје, во рамките на поддршката од ФООМ за 2021 година, со цел да се мапираат средствата од ЕУ во кластерот Зелена агенда и одржлива поврзаност, особено во поглавјето 27 - Животна средина и климатски промени, како и средствата од економско-инвестицискиот план на ЕК претставен со стратегијата за проширување, и да се приближи до јавноста Зелениот договор на Европската Унија и Зелената агенда за Западен Балкан, ги подготви истражувањата: [„Имиџ и реалност – Извештај од истражувањето на реалната состојба и имиџот на Северна Македонија во однос на политичкиот критериум и поглавјето 23“](#), [„Двојна трансформација на Северна Македонија - Извештај од истражувањето на зелената рамка и мапирањето на средствата за поддршка на двојната трансформација и методологија за мониторинг на зелената трансформација на Република Северна Македонија“](#), како и четирите брифинг-материјали: [„Животна средина и климатски промени – Поглавје 27“](#), [„Економски и инвестициски план за Западен Балкан“](#), [„Двојна зелена рамка – Зелен договор на ЕУ и Зелена рамка за Западен Балкан“](#) и [„Инструмент за претпристапна помош \(ИПА 3\) 2021 – 2027 година“](#).

Во 2021 година, ФООМ продолжи со активностите на **унапредување на околината во која работи и се развива граѓанското општество**. Како резултат на заложбите на ФООМ, во петтиот [Национален акциски план за партнерство за отворена власт \(2021 - 2023\)](#) е вклучена заложбата со која се овозможува бесплатен пристап до податоци за граѓанските организации. На овој начин ја унапредуваме транспарентноста на граѓанското општество, го подобруваме квалитетот и пристапот до јавни и бесплатни информации, создаваме можност за аналитичко користење на податоците, но и креираме можност за поинклузивно креирање и/или следење на јавните политики преку можноста за тематско, географско или друг тип таргетирање на граѓанските организации. Па така, за регистрираните 15.580 здруженија на граѓани и фондации сега ќе бидат јавни и бесплатни информациите кои се однесуваат на: адресата на седиштето, организациониот облик, надлежниот регистар, правниот статус, големината, приоритетната дејност/главната приходна шифра по НКД, целите на здруженијата, статусот од годишните сметки, просечниот број вработени, вкупните приходи, вкупните расходи итн. Оваа заложба е комплементарна со дел од мерките предвидени во новата Стратегија на Владата за соработка со граѓанскиот сектор, во која ФООМ даде активен придонес во креирањето, со учество во работната група.

Како продолжување на долгогодишните напори на ФООМ за унапредување на финансиската поддршка на здруженијата и фондациите од буџетот на Република Северна Македонија и **унапредување на моделот за државно финансирање**, преку Советот за соработка меѓу Владата и граѓанското општество, ФООМ учествува во [работната група за реформа на системот за државно финансирање](#). Дополнително, во насока на тоа да се зајакне системот

на саморегулација и да придонесе за поголема професионалност и отчетност на граѓанските организации, ФООМ го прифати [Кодексот за граѓански организации](#), кој претставува заедничка иницијатива на повеќе од 50 граѓански организации.

Со цел да се примени интердисциплинарен пристап кон реформите во државата, тематските мрежи кои ги поддржува ФООМ - Блупринт групата за реформи во правосудството, Мрежата за заштита од дискриминација и Платформата на граѓански организации за борба против корупцијата, заедно со другите граѓански организации - до Собранието достави иницијатива за амандман на Предлог-буџетот за 2022 година, кој се однесуваше на распределувањето на средствата од буџетот за граѓанските организации.

Преку **проектот Дијалог со граѓанските организации - Платформа за структурно учество во ЕУ интеграциите**, кој го спроведува ФООМ во соработка со партнерските организации (Центарот за граѓански комуникации, Реактор – истражување во акција и Евротинк – Центарот за европски стратегии), се залагаме за воспоставување структуриран дијалог меѓу граѓанските организации и Владата. Проектот е поддржан од Европската Унија, преку ИПА-финансискиот инструмент за граѓанско општество и програмата за медиуми за 2016 - 2017 година, а кофинансиран од ФООМ. Воспоставената веб-платформа www.dijalogkoneu.mk, која претставува централно место од кое проектот споделува информации во насока на подобрен структурен дијалог помеѓу граѓанските организации и институциите, содржи повеќе од 1 000 содржини. Централно место на платформата имаат информациите за 12-те секторски работни групи (СРГ), за кои се достапни [24 извештаи за СРГ за 2019 и 2020 година](#). 12-те извештаи објавени во 2021 укажуваат на тоа дека СРГ немаат воедначен пристап при изборот на претставниците на граѓанските организации, односно дека нивниот статус не е воедначен. Понатаму, СРГ исполнуваат многу мал дел од својот мандат, односно се ограничуваат на ИПА програмирањето. Малиот број средби на СРГ придонесува за нивната неефикасност. Дополнително, не се објавуваат доволно материјали кои се релевантни за граѓанските организации и за јавноста, па оттаму www.dijalogkoneu.mk претставува ретка можност за добивање информации поврзани со секторските работни групи. За да се надминат формалните недостатоци за суштинско учество на граѓанските организации во СРГ, во 2021 година ФООМ и Секретаријатот за европски прашања (СЕП) работеа на ревидирање на деловниците за работа на СРГ и на Модел за избор и учество на граѓанските организации во СРГ.

Веб-сајтот www.dijalogkoneu.mk содржи и дата-база на повеќе од 300 активни граѓански организации кои се организирани по своите сектори на дејствување и кои редовно добиваат информации со кои се поттикнува нивниот ангажман и вклучување во консултативните процеси. На онлајн секторските консултации организирани за кластерот Темели, во ноември 2021 година, учествуваа 37 претставници на граѓанските организации, а дадените препораки беа упатени до СЕП, во насока на ревидирање на документот „Агенда: Европа дома“. Запознаеноста на граѓанските организации со механизмите за секторска соработка бележи благ раст. Во 2021 година се забележува раст од 6 %, односно 54 % биле запознаени со секторските работни групи, во споредба со 2020

година, кога за СРГ знаеле 47,8 % од испитаните граѓански организации. Во 2021 година, високи 84 % слушнале и се запознаени со работата на Советот за соработка со и развој на граѓанското општество, што е за 6 % повеќе во споредба со 2020 година.

Според наодите од истражувањето (за 2021 година) за граѓанското учество и влијанието на пандемијата врз граѓанските организации, се бележи зголемување на интеракцијата на граѓанските организации со институциите за 40 % споредено со 2020 година. Па така, во 2021 година 60 % од организациите комуницирале со институциите во процесот на креирање на политиките.

Платформата претставува ресурсен и едукативен центар за граѓанско учество и на неа во 2021 година е објавен [Водич за институционални механизми за учество на граѓански организации во креирањето јавни политики поврзани со интеграциите во ЕУ](#), а достапни се и десет [тutoriјали](#), десет [документи за јавни политики](#) и триесет [визуализации](#) на теми поврзани со ЕУ-интеграциите. На [повик](#) за изработка на документи за јавни политики беа избрани 13 автори, чии авторски текстови на теми од значење за ИПА 3 ќе бидат објавувани во текот на 2022 година. Дополнително, во 2021 година беше одржана и [обука](#) на тема „Застапување преку користење на институционални консултативни механизми и секторскиот приод“ за претставници на граѓанските организации.

Во 2021 година беа објавени и [шест извештаи на национално и на локално ниво](#) во областите здравство, образование и социо-економска политика, кои се фокусираа на транспарентноста и адекватноста на донесените политики за справување со пандемијата со Ковид-19.

Претставник на ФООМ, преку платформата www.dijalogoneu.mk, беше избран за претставник на граѓанските организации во работната група за изработка на новиот Закон за организација на органите на државната управа.

Во 2021 година, ФООМ, со поддршка на Секретаријатот на меѓународната иницијатива Партнерство за отворена власт, а во партнерство со Центарот за граѓански комуникации и Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените и во соработка со Министерството за информатичко општество и администрација, ги продолжи започнатите активности преку **проектот Поддршка на процесот на ко-креирање на Националниот акциски план за Партнерство за отворена власт 2021 - 2023.**

Врз основа на претходно подготвени документи² и одржани 12 работилници и бројни индивидуални состаноци за идентификување на проблемите со предлог-

² Во 2020 година беше подготвена Временска рамка и начин на спроведување на процесот на ко-креирање на НАП за ПОВ 2021 – 2023 година; Постапка за спроведување консултации со засегнатите страни за креирање нови приоритети и заложби во рамките на процесот на ПОВ; Јавен повик за пријавување учество во процесот на кокреирање на НАП за ПОВ 2021-2023 година, и Насоки за спроведување на Прашалникот за оценка на имплементацијата на мерките од НАП за ПОВ 2018 – 2020 и потребата од нивно вклучување во НАП за ПОВ 2021-2023; Едукативен материјал за ПОВ; Критериуми за оценување на релевантноста и поврзаноста на заложбите од процесот на кокреирање на

решенијата, со подносителите и со институциите одговорни за спроведување на заложбите, во 2021 година ФООМ - заедно со партнерските организации, МИОА и кофасилитаторите од Мрежата на граѓански организации за ПОВ - продолжи да работи во услови на пандемија со Ковид-19, со одржување онлајн консултации и работни средби во пет приоритетни области³ за подготовка на петтиот Национален акциски план за Партнерството за отворена власт (НАП за ПОВ). Со експертска поддршка од ФООМ за првпат беа подготвени индикатори за мерење на успехот од реализацијата на заложбите на [НАП за ПОВ 2021 - 2023](#). Беа одржани и две работилници со консултантска поддршка: „Управување темелено на интересите и потребите на граѓаните“ и „Транспарентност и отчетност во јавниот сектор“, кои имаа за цел да обезбедат преглед на содржината на заложбите и да обезбедат понатамошна вклученост и учество на сите засегнати страни во процесите на финализирање на НАП за ПОВ. Дополнително, беа подготвени и две студии на случај: [Отворен трезор, односно увид во трошењата на државата](#) и [Општина по мерка на граѓаните: Иновативен пристап за транспарентни, отчетни и инклузивни општини](#).

Во рамките на оваа соработка со граѓанското општество, координирана од ФООМ, беше воспоставен [Советот за координација и следење на процесот на ПОВ](#) (Совет на ПОВ), што претставува прв модел на партнерство и еднаквост во одлучувањето во нашата држава.

Во 2021 година, континуирано се одржуваа и онлајн средби со другите земјо-членки на ПОВ иницијативата за размена на знаења, искуства и вмрежување, како и претставување на Северна Македонија како земја-пример за воспоставување јасни, структурирани и трајни механизми за постојан дијалог меѓу властите и граѓанското општество, [Мрежата на граѓански организации за ПОВ \(Мрежа за ПОВ\)](#) и [Советот за координација и следење на процесот на ПОВ и Националниот акциски план \(НАП\) за ПОВ 2018 – 2020 \(Совет за ПОВ\)](#).

КОНЦЕПТ: ЗЕЛЕН СКОК – ПАРТНЕРСТВА ЗА КЛИМАТСКА АКЦИЈА

Концептот Зелен скок – Партнерства за климатска акција има за цел да ги поттикне граѓанските актери и социјално и економски маргинализираните граѓани да преземат и одржуваат водечка улога во обликувањето на дебатата за политиките за одржлив развој кои се однесуваат на животната средина.

НАП за ПОВ со начелата на ПОВ и Бодовник за оценување на критериумите (сите документи достапни на <https://ovp.gov.mk/dokumentii/>)

³ Транспарентност, отчетност, проактивност и инклузивност; Спречување на корупцијата и промовирање на доброто владеење; Испорака на јавни услуги; Пристап до правда и Животна средина и климатски промени

Со цел да им овозможи на граѓанските актери да вршат кредибилен мониторинг на политиките поврзани со животната средина и да се залагаат за политики кои ќе обезбедат соодветно и навремено задоволување на нивните потреби и правата за просперитетен живот, на почетокот на 2021 година беа доделени грантови на организации во Битола, Тетово и во Штип за следниве проекти:

- Проектот „Проценка на влијанието и можностите за прилагодување на климатските промени во земјоделскиот сектор во Битола“ го спроведуваше **Сојузот на здруженијата за рурален развој Мрежа на ЛАГови** во соработка со Агенцијата за развој и поддршка на земјоделството Битола - Советодавен центар за земјоделство и рурален развој Битола - Центар за развој на Пелагонискиот плански регион. Проектот имаше за цел локалните власти и институции во Битола во програмите за работа да ја интегрираат адаптацијата на климатските промени. Земјоделците од различни населени места во Општина Битола стекнаа поголеми знаења за климатските промени, локалните климатски ризици и можните стратегии за примена на мерките за адаптација на климатските промени. Партнерите во проектот обезбедија значајни информации за индивидуалните земјоделци, и тоа како во областите на стратешко регионално планирање (со фокус-групи), едукативни материјали, флаери, директни консултации на терен, социјални мрежи и промотивно видео. Учесството на индивидуалните земјоделци во овие консултации резултираше со пакет препораки, кои станаа дел од програмите за Битола на политичките партии на локалните избори 2021. Дополнително, беше изработен документ „Извештај за проценка на локалниот ризик и ранливоста“, со кој се укажува на ризиците од настани со големо влијание на топлина, силен дожд и суша за Општина Битола за 2021 година. Наодите од овој документ беа претставени на средбите со градоначалникот, Одделението за животна средина и Агенцијата за развој и поддршка на земјоделството, во функција на заедничка подготовка на Програма за приспособување на климатските промени во земјоделскиот сектор до Советот на општина Битола.
- Проектот „И на Баирот се може!!!“ го спроведуваше **Регионалното географско друштво ГЕОСФЕРА - Битола**. Главна цел на проектот беше зголемување на еколошката свест на населението и создавање здрава еколошка средина за живот, пред сè на најмладите жители во делот на Битола каде што живее ромско население. Преку еко-акции и донација на 120-литарски канти за отпадоци, во соработка со населението од населбата беше исчистен просторот на депонијата кај фудбалското игралиште. Овие активности резултираа со ослободување од отпадот, подобри хигиенски услови за живот во населбата и со намалување на аерозагадувањето. Домаќинствата се согласија уредно да го депонираат комуналниот отпад на локација договорена во соработка со ЈП Комуналец од Битола. За најмладите се направи детски парк, со садници и реквизити за играње. Дополнително, беше подготвен и прирачник за реупотреба на рециклирани материјали, кој беше искористен при организацијата на едукативни работилници со децата и со мајките од населбата. Овие активности беа организирани со цел да се укаже на можностите за креативна реупотреба на рециклираните материјали

кои можат да послужат за изработка на различни употребни предмети, но и за зголемување на свеста за потребата од зачувување на животната средина. Покрај прирачникот кој беше споделен со учесниците во проектот, беше подготвено и кусо видео наменето за општата јавност, за да се влијае на тоа да се смени перцепцијата за маргинализирањето на ромското население. Дополнително, содржините од овој проект постојано се пласираа во јавноста преку социјалните мрежи и преку локалните медиуми.

- Проектот „3 R (3 P) Редуцирај, реупотреби, рециклирај! – Бизнес-модел за употреба на текстилниот отпад“ ги истражува и ги промовира одржливите модели за употреба на текстилниот отпад, како можност за развивање бизниси на социјално ранливите групи, а го спроведува **Фондацијата за развој на локалната заедница - Штип** (ФРЛЗ). Во недостиг на релевантни податоци за тоа како се обработува и каде завршува - како индустрискиот, така и домашниот текстилен отпад, ФРЛЗ спроведе истражување со фокус на собирањето, обработката и можностите што ги нуди повторната употреба на текстилниот отпад во Општина Штип. Исто така, беа организирани активности насочени кон подигнување на свеста на граѓаните за можностите за рециклирање и реупотреба на текстилниот отпад, преку креирање производи со додадена вредност. Беа организирани едукативни активности за локалното население, особено за жените/девојките, младите и лицата од социјално ранливите категории. Се очекува дека овој пристап краткорочно ќе ги зајакне капацитетите на ранливите групи граѓани за подобра позиција на пазарот на трудот, а долгорочно има потенцијал да го поттикне развојот на социјалното претприемништво, особено кај социјално ранливите категории граѓани.
- Проектот „Позитивни промени за управување со комуналниот отпад во Општина Тетово“ го спроведува **Здружението Мултикултура - Тетово**, со цел да се подигне свеста на локалното население и на локалната власт за неопходноста од одржливи стратегии за справување со комуналниот отпад во општината. Со урбани акции, младите активисти укажаа на проблемите со управувањето со отпадот и сугерираа решенија за подобрување на локалните политики и практики (Еко изложба, Комунални млади редари, Тетовска мапа со „подземни контејнери“, Цртање на корпите за отпадоци на кошаркарските игралишта, цртање мурал, Креативна акција на женскиот пазар во Тетово, Тетово со зелени површини, билборд за „Тетово - еколошки град“, како и кампањата BintheButtTetovo). Преку средби и фокус-групи со засегнатите страни, беше подготвена анализа во која се идентификуваа недостатоците и предизвиците при имплементацијата на тековните закони за животната средина, како и тековните проблеми и предизвици за прашањата поврзани со управувањето со отпадот. Беа изготвени и препораки за подобрување на состојбата со управувањето со отпадот во Општина Тетово.
- Проектот „Правото во одбрана од негативното влијание на малите хидроелектрани во Македонија“ го спроведува **Македонското здружение на млади правници, Скопје**, во соработка со Центарот за истражување и информирање за животната средина Еко свест од Скопје. Основна цел на оваа иницијатива е да се влијае за измена на политиките и практиките со кои се

стимулира изградбата и функционирањето на малите хидроелектрани (МХЕ). Итна е потребата за превенирање и намалување на негативните влијанија од изградбата и функционирањето на МХЕ, со што ќе се придонесе кон намалување на негативните влијанија на МХЕ врз природата и врз луѓето. Идентификувани се недостатоците во примената на прописите поврзани со работењето на МХЕ и дадени се низа препораки, засновани на докази и консултации, за унапредување на прописите и практиките што се однесуваат на оваа област. Исто така, зголемено е нивото на информираност на активистите и на локалните граѓански организации за проблемот со МХЕ и за начините преку кои можат да влијаат на политиките во оваа област.

- Проектот „МЕФ 2021: Патеки на Западен Балкан кон енергетска транзиција“ го спроведуваше **Здружението на граѓани ЗИП Институт за политики и добро владение, Скопје**, во соработка со Владата на Република Северна Македонија. Во рамките на проектот се одржа четвртото издание на енергетскиот форум во Северна Македонија под наслов „Мапирање на енергетската иднина“, кој овозможи разновидна, инклузивна и директна размена на експертиза, практики и планови за европскиот, западнобалканскиот и македонскиот енергетски сектор и за нивниот напредок кон праведна енергетска транзиција и исполнување на Целта за одржлив развој 7 (ЦОР 7) при Агендата на ОН за 2030 година. На форумот, учесници од различни сектори, региони и со различно искуство во енергетската област дискутираа за предизвиците на земјите од Западен Балкан во постигнувањето праведна енергетска транзиција и обезбедувањето пристап до достапна, сигурна, одржлива и модерна енергија за сите. Темите на панелите беа разновидни: енергетската транзиција, воопшто, и предизвиците на регионот да го достигне овој европски тренд; потенцијалната општинска соработка во рамките на Пактот на градоначалниците со соседните градови; патоказ на земјите од Западен Балкан кон праведна енергетска транзиција; проекти за отпорност на климатските промени, и спроведувањето на Зелениот договор на ЕУ и ЦОР 7. Форумот придонесе за подобрување на меѓусекторската и регионалната соработка во областа на енергетските политики, како и за унапредување на квалитетот на дијалогот помеѓу Владата и граѓанското општество.

Во март 2021 година, ФООМ објави повик за доделување грантови за креативни акции и кампањи на граѓанските организации и активистичките јадра кои активно работат и /или имаат интерес да работат на унапредување на заштитата на животната средина; сакаат да придонесат за зголемување на јавната свест за потребата од промена на негативните однесувања на поединците и заедниците, бизнисите, одговорна и отчетна работа на локалните власти, централните власти и јавните институции во областа на климатските промени. Беа поддржани 10 проекти на граѓанските организации, и тоа:

- Проектот „Чисто Водно“, на **Владимир Сикавица од Активистичката волонтерска иницијатива „Сметлана“**, беше насочен кон зголемување на индивидуалната свест за тоа дека отпадот не смее да се фрла никаде, освен на места дозволени за тоа. Во соработка со Општина Карпош и ЈП Паркови и

зеленило, беа организирани викенд акции за чистење на Водно, а се поставија и канти и информативни табли. Застапувачките активности беа фокусирани кон зајакнување на инспекцискиот надзор и одржување на Водно. Кампањата содржеше видеа, куси мотивациски пораки и факти за важноста на здравата и чиста животна средина.

- **Ндерим Положани**, во рамките на проектот „Родното место не се сака со смет“, се фокусираше на неопходноста од подигнување на свеста на граѓаните од Општина Струга да преземат акции за намалување на количествата создаден и неправилно одложен отпад. Беа детектирани дивите депонии на територијата на Општина Струга, а граѓаните, преку месните заедници, беа поттикнати да преземат активности во рамките на три волонтерски акции за расчистување на јавните површини. Беа продуцирани 10 сведоштва од волонтери со нивен став за справувањето со проблемите во животната средина и едно видео за сите активности во проектот. Мониторингот на реализацијата на Програмата за заштита на животната средина на Општина Струга за 2020 година покажа дека не постои извештај за потрошените средства од Програмата.
- **ЛОЕСЈЕ, Битола** со проектот „Чисти повеќе, валкај помалку!“ имаше за цел да се подигне свеста на средношколците од Битола за важноста на вложувањето во чиста животна средина. Покрај акции за чистење на различни делови од градот, младите од оваа иницијатива организираа и работилници за креативно пишување и креирање постери. Исто така, извршија и мониторинг на навиките на граѓаните при фрлањето отпадоци и користењето на корпите за отпадоци.
- **Здружението за правна едукација и транспарентност СТАНИЦА П.Е.Т., Прилеп** (Станица ПЕТ), во рамките на проектот „Климатска правда за маргинализираните граѓани“, креираше мапи на диви депонии во ромските населби во општините Прилеп и Кривогаштани. Наодите од мапирањето и предложените решенија беа претставени на средби со кандидатите за градоначалници и членови на Советот на локалните избори. Преку две креативни акции, во Општина Прилеп и во Општина Кривогаштани, Станица ПЕТ алармираше за потребата од означување на местото на кое се наоѓаат дивите депонии, со цел да се намалат опасностите од нивното користење. Преку средби со граѓаните и институциите од двете општини, во рамките на петдневниот едукативен караван „Заштити ја животната средина“, беше акцентирана важноста од одржувањето здрава животна средина и потребата од итно преземање активности за регулирање на дивите депонии.
- Развојот на еколошката свест кај населението во Северна Македонија, преку организирање креативна кампања за еколошки теми, беше главната цел на проектот „Креативна стрип-кампања МАКЕДОНИЈО, ЗЕЛЕНА ПАК ЌЕ БИДЕШ!“ на **Стрип центар на Македонија - Велес**. Користејќи го стрипот, младите од повеќе градови од земјава беа мотивирани преку креативно размислување и изразување да ги претстават своите ставови за причините и последиците од еколошките проблеми. Беше подготвено стрип-издание со избрани ученички

стрипови и наменски стрипови на двајца автори, кое ги опфати еколошките аспекти на заедниците, родот и лицата со посебни потреби. Стрип-изданието беше дистрибуирано преку дневниот весник „Нова Македонија“.

- **Здружението за заштита и едукација на деца и млади Рома Прогрес, Скопје**, со проектот „Зачувај ја чиста својата животна средина“, обезбеди едукативни теоретски сесии и практични акции во кои 30 млади луѓе стекнаа знаења од областа на екологијата, здравата животна средина и здравите практики и навики кои влијаат врз заштитата на животната средина. Беа организирани акции за чистење и разубавување на општината Шуто Оризари, а во училишниот двор на СУГС „Шаип Јусуф“ се засадени 150 садници, со цел да се зголеми свеста на младите за намалување на загадувањето и заштита на животната средина.
- Проектот „Климатска акција за климатските промени во земјоделството“ на **Здружението Рурална Коалиција Куманово** имаше за цел да ја зголеми свеста кај земјоделците за влијанието на климатските промени врз земјоделското производство и животната средина, но и за потребата од нивно активно вклучување во процесите на креирање и имплементација на јавни политики на локално и на национално ниво. Преку обуки беа зајакнати капацитетите на здруженијата-членки на Рурална Коалиција за застапување и вклучување на земјоделците во процесите на креирање на политиките поврзани со климатските промени - на локално и на национално ниво. Исто така, беа подготвени документи за јавните политики на локално ниво, со фокус на ублажувањето на ефектите од климатските промени, преку унапредување на мерките за адаптација. Јавната кампања за адаптација кон климатските промени содржи едукативно видео, краток прирачник со практични совети и мерки за приспособување и друг промотивен материјал (инфографици, лифлети, постери).
- Проектот „ЕКО ТУРА Македонија – Не за ѓубре, да за акција!“ на **Петар Стевановиќ од неформалната група „За почиста Македонија“** имаше за цел да инспирира желба и да ги мотивира младите луѓе за екоактивизам, преку искусствено соочување со локалните проблеми предизвикани од загадувањето со комунален отпад. Дополнително, проектот беше насочен и кон подигнување на свеста кај граѓаните за посовесно постапување со комуналниот отпад. Беа спроведени четири екоакции за чистење во градот Скопје и ЕКО тура во шест града во Северна Македонија (Кичево, Охрид, Прилеп, Кавадарци, Струмица и Штип), на која учествуваа млади луѓе од локалните заедници. Акциите беа проследени со кампања на социјалните мрежи и на веб-страницата, која содржеше видеа, фотографии и содржини за информирање на јавноста и повици за вклучување на локалното население во акциите за чистење. Видеото со кое овие млади луѓе ја документираа својата работа служи како своевиден потсетник дека има многу луѓе кои се подготвени да се активираат заради промените што сакаат да ги видат.
- **Првиот скопски извиднички одред - Скопје** со проектот „Петтиот елемент“ цели кон создавање позитивна средина за учење за заштита на животната

средина преку неформална едукација на децата и младите во природа. Беше изработен прирачник „Програма за животната средина - активности и факти“ и беше реализиран младински камп „Петтиот елемент“ за 20 млади лидери на тема животна средина. Програмата на кампот беше поделена на 5 дела според основните 4 елементи (вода, земја, воздух, оган), а петтиот елемент е извидништвото, како нешто што ги обединува и во што веруваат дека може да придонесе за подобар свет. Со цел да ја подигнат свеста за потребата од почеста формална едукација на тема животна средина, беа организирани пет креативни работилници од млади за млади во Скопје, Штип, Кавадарци и во Прилеп. Спроведената видеокампања содржеше наменски пораки за заштита на животната средина.

- Преку серија креативни решенија, проектот „Утопија? Зелен Исток, бистри води“ на **Здружението на граѓани Медиа Плус - Штип** има за цел да ги поттикне институциите и инспекциите да ги преземат своите надлежности и одговорности, а граѓаните да го унапредат својот однос кон природата, односно во јавноста да се потенцира потребата од поголема грижа за реката Брегалница. Последователно, беа мерени квалитетот на водата и содржината на седиментот во коритото на реката Брегалница, а наодите беа претставени на редовните меѓусебни консултации на засегнатите страни. Покрај кусо информативно видео, кампањата вклучуваше и редовно објавување написи на оваа тема во програмите на Радио КАНАЛ 77 и на интернет-страницата www.mms.mk. Наодите од мерењата и препораките усогласени во консултативниот процес, ќе бидат споделени со јавноста на настан во почетокот на 2022 година.

Во рамки на воспоставената соработка со **Здружението за одржлив развој Милеуиконтат Македонија** (Милеуиконтат), а со цел да се зајакнат капацитетите во општините Битола, Тетово и Штип во областа на климатските промени и заштитата на животната средина, во текот на 2021 година беа реализирани низа обуки за учесниците од јавната администрација, граѓанските организации и бизнис-секторот од овие општини. Обуките понудија дополнителни информации и го унапредија знаењето на учесниците за климатските промени и за имплементацијата на мерките и политиките на локално ниво. Во рамки на обуките беа претставени меѓународната законска регулатива која се однесува на климатските промени (Рамковната конвенција на ОН за климатски промени и Парискиот договор), националната законска регулатива (досегашните одредби и членови од Законот за животна средина кои се однесуваат на климатските промени, справувањето со опустошувањата и ублажувањето на ефектите од сушите, односно планските документи кои треба да бидат изготвени од Министерството за животна средина и просторно планирање, начините на нивното спроведување и известување за спроведувањето, како и стратегиските документи - Стратегијата за животна средина и климатски промени 2014 – 2020 со Акционен план за постигнување на целите за заштита на животната средина и климатските промени). Беше споделена информација за изработката на првиот рамковен закон за климатска акција, како и нацрт-верзија на долгорочната стратегија за климатска акција

2020 - 2050. Преку краток преглед беа претставени и влијанијата на климатските промени врз водата, животната средина, храната и здравјето на човекот.

Дополнително, Милеуеконтакт подготви анализа на постоечката правна и стратегиска рамка за животната средина, со фокус на климатските промени во секоја од трите општини, која дава детален преглед на документите изготвени и усвоени од страна на трите општини во областа на животната средина и климатските промени, локалниот економски и одржлив развој, комуналните дејности и урбанистичкото планирање, како и преглед на спроведувањето на процедурите во областа на животната средина и учеството на јавноста во овие постапки. Како прилог на анализата, во извештајот е претставен Прашалник за имплементација на законската регулатива на локално ниво од областа на животната средина (со опфат на релевантните аспекти и во областите локален економски и одржлив развој, комунални дејности и урбанистичко планирање), наменет за локалната администрација, кој беше еден од главните инструменти за да се добие слика за реалната состојба со имплементацијата на законската регулатива поврзана со животната средина на локално ниво. Собраните податоци и информации ќе бидат основа за да се дефинираат препораки за подобрување на постоечката состојбата, како и следните активности во таа насока.

Во тек е подготовката на едукативна кампања која ќе следува во наредниот период, а започна и процесот на проценка на капацитетите на граѓанските организации која ќе послужи за креирање наменска програма за нивно зајакнување во наредниот период.

Во насока на јакнење на капацитетите на локалните граѓански организации и активистички јадра од Тетово, Битола и Штип, во 2021 година продолжи соработката со **Институтот за индивидуален и организациски развој СИМБИОТИКА - Скопје**, во рамките на која 15 членови на овие јадра имаа можност да ја проследат неколкумесечната програма за личен развој и лидерство. Особено внимание посветивме на лидерството кое создава лидери, вклучително и на напредните комуникациски вештини како основа за коучинг. Посебно внимание ѝ посветивме на темата „Емоционалната интелигенција како основа за градење релации базирани на доверба“, како и на темите за стилските, начините на трансформација на конфликтите и справувањето со специфичните конфликтни ситуации. Во подготовката и реализацијата на секој од модулите беше вклучен тимот на ФООМ, Македонскиот креативен активистички тим и претставниците на Центарот за современи уметности – Скопје.

Неформалната активистичка група „Штип Арт Активизам“, во 2021 година спроведе две креативни акции. Акцијата „Зебра крадец“ на сатиричен начин им укажа на локалните власти и на јавните претпријатија на потребата од долгорочно решение за квалитетна патна сигнализација, која ќе резултира со побезбедни сообраќајници за граѓаните, но и со заштеда во буџетот на Општина Штип. На неколку раскрсници во Штип беа поставени картонски панели со дизајн

на зебра која краде боја од пешачките премини, претставувајќи го на тој начин брзото исчезнување на пешачките премини во градот. Акцијата на тема „Децата заслужуваат повеќе“ е наменета за најмалите граѓани на Штип. Во градскиот парк беа поставени објекти на фока и крокодил со куса содржина за карактеристиките на овие животни претставена со Брајово писмо. Оваа акција имаше за цел да укаже на потребата од посебен пристап за децата кои се соочуваат со потешкотии во развојот, за да можат непречено да бидат дел од секојдневните социјални активности во градот. Оваа акција ја дополнува претходната инсталација од 2020 година, која се состоеше од четири животни, изработени по калап од цемент и обоени во оригинални бои, поставени на истата локација.

Со спроведување на акцијата „Раните на Битола“, **Активистичкото јадро од Битола** го заврши проектот „Креативна Битола“. Граѓаните на Битола беа мотивирани на паноа со мапа на градот, поставени на неколку локации, да ги обележат раните на градот - црните точки кои со години не се санираат, а своите мислења за другите проблеми кои ги засегаат да ги приложат во кутии поставени специјално за таа цел.

Соработката на **Македонскиот тим за креативен активизам** со четирите ромски организации Романо Чачипе, ИРИЗ – Иницијатива за развој и инклузија на заедниците од Шуто Оризари, Националниот ромски центар - Куманово и Станица ПЕТ - Прилеп (партнери на ФООМ во концептот Здравјето во сите политики) ја продолжи работата започната во октомври 2020 година. Годинава беа организирани циклус обуки за креативен активизам. Како резултат на овие обуки, а со цел да се провери и да се примени наученото на почетокот на 2021 година, процесот заврши со спроведување на уште две креативни акции, и тоа:

- „Доделена првата светска награда за најлоша поликлиника во Скопје“ - акција преку која здруженијата кои секојдневно работат на терен со жителите на Општина Шуто Оризари апелираа за алармантната состојба во општината, каде што 1.200 деца и 4.000 возрасни се оставени без основна здравствена заштита, а институциите во континуитет ги игнорираат проблемите на граѓаните. На Поликлиниката Шуто Оризари ѝ беше доделена првата светска награда за најлоша поликлиника. Покрај „наградата“ (панел во голем формат), која беше поставена пред влезот на Поликлиниката Шуто Оризари, исто така беше поставена и инсталација на златна рипка која исполнува желби, со надеж дека ако не институциите, тогаш барем златната рипка ќе ги исполни желбите на граѓаните од Општина Шуто Оризари за основна здравствена заштита и пристап до квалитетни здравствени услуги.
- „Информирај се, пријави се и вакцинирај се!“ - акција која имаше за цел да ја информира пошироката јавност во Прилеп и да ја подигне свеста на јавноста во однос на важноста на вакцинацијата за заштита од Ковид-19. Во рамките на перформансот беше претставен креативно изработен симбол на коронавирус и шприц во голем формат. Со овој настан, преку дистрибуција на информации и мали картонски симболични шишенца со вакцини,

учесниците апелираа до граѓаните да не ја избегнуваат или одложуваат имунизацијата со вакцината за заштита од Ковид-19. Дополнително, одредено време беше отворен и штанд на кој граѓаните имаа можност подетално да се информираат и да се пријават за вакцинација во онлајн системот vacinacija.mk.

Во рамките на соработката со македонскиот **Хелсиншки комитет за човекови права** (МХК), во текот на неколку години континуирано се следат трендовите на говорот на омраза, различните форми на врсничко насилство во интернет просторот и преку електронските комуникации, како и говорот на омраза кај членовите на спортските навивачки групи во трите градови. Наодите од континуираното следење укажуваат на тоа дека младите и натаму се најмногубројни поттикнувачи, а во најголем број случаи се и цел на ваквите и слични напади. Најзастапен говор на омраза во градовите Тетово, Битола и Штип е говорот на омраза врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет, но евидентен е и говорот на омраза врз основа на етничката припадност. Во годишниот извештај, МХК препорачува вклучување на темите за препознавање и заштита од различните видови врсничко насилство при користењето на социјалните мрежи и интернет во образовните и воспитните процеси, преку сеопфатен едукативен превентивен механизам, во рамките на програмите за граѓанското образование, како и воведување системски програми за подигање на свеста на родителите, наставниците и сите чинители во образовниот систем. Дополнително, се препорачува поддршка и спроведување јавни кампањи со цел да се сензибилизира јавноста за прифаќање на различностите, базирани на толеранција и почитување, употреба на механизми за саморегулација од страна на јавните и приватните тела, едукација за дигиталните права и одговорности, злоупотребата на интернетот и сајбер насилството. Со оглед на високата застапеност на говорот на омраза кон лицата со различна сексуална ориентација, МХК препорачува дополнување на Кривичниот законик и вклучување на насилството врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет како едни од основите за гонење. Потребно е да се воспостави јасна правна рамка со цел ефективно да се санкционираат говорот на омраза и делата сторени од омраза, да се воспостави механизам за регистрирање и известување за случаите на говор на омраза на спортските натпревари, како и да се воспостави аларм-систем и сос-линии за пријавување и итна психолошка поддршка во сите случаи на говор на омраза.

Во рамките на институционалната поддршка од ФООМ, **Центарот за современи уметности - Скопје** (ЦСУ) спроведе низа урбани уметнички акции. Тематски, акциите главно се или реакција на акутните проблеми на заедниците или се насочени кон обелоденување на оние проблеми во општеството кои политичките елити сакаат да ги задржат далеку од очите на јавноста.

Акцијата [Климатски баланс](#) претстави клацкалка на која на едната страна е ставена санта мраз, а на другата модел од планетата Земја. Акцијата апелираше да се преземат итни мерки против рапидното влошување на климатските услови,

заради намалување на опасноста за Земјата и за нејзините жители. Акција [Ако на овој мраз му требаат 6 часа да се истопа, колку време ќе им треба на глечерите да се стопат?](#) е посветена на битките со глобалното затоплување и климатските промени. „Камел трофи“ (Аеродром 2021) е кратко видео претставено во јавноста преку социјалните мрежи, непосредно пред локалните избори во 2021 година, во кое авторите на видеото на сатиричен начин апелираа на тоа проблемот со базичната инфраструктура во дел од населбата Аеродром што поскоро да се најде на агендата на новоизбраните власти во Општина Аеродром. „[Среќна Нова година Скопје](#)“ е предновогодишна уметничко-креативна урбана акција наменета за граѓаните на Скопје, која имаше за цел да ја потсети и опомене јавноста дека голем број деца на улица, како ранлива категорија, како и другите деца, имаат потреба и право да ги почувствуваат новогодишниот дух и магија. Тимот на акцијата на различни локации во Скопје со новогодишни пакетчиња и слични подароци израдува неколку групи од децата на улица. Покрај овие акции, во рамките на својата годишна стратегија, ЦСУ работеше на подготовка и поддржа неколку локални иницијативи на различни теми (култура, локален развој, презентирање на локалните вредности, можности или проблеми итн.) во повеќе локални заедници во Северна Македонија, и тоа:

- Стратиграфија е локална иницијатива реализирана во Чашка, како уметничка интервенција (мурал) на тунелот на влезот во Чашка, која има за цел да внесе шаренило и уметност во еден од најзапоставените региони во Северна Македонија и да ја претстави можноста за изработка на уметнички дела во јавен простор кои се достапни и разбирливи за заедницата.
- Архитектонската интервенција на јавен простор во с. Пирава, Валандовско, е реализирана во соработка со МЗ Пирава, НВО Алфа Математика од с. Пирава и Општина Валандово. На плоштадот во с. Пирава е поставена конструкција за сеник, украсна ветерница од винова лоза, и е посадена украсна винова лоза за која ќе се грижат локалните жители.
- [Партизанскиот споменик „Ванчо Прке“, Ваница](#) е иницијатива реализирана во соработка со Извидничкиот одред Армонија од Ваница и локалниот Младински велосипедски клуб од Ваница, во рамките на која е уреден пристапот и просторот околу партизанскиот споменик, кој - иако е важен дел од историјата на овој крај - долго време бил нефункционален и заборавен од страна на надлежните институции.
- [Мала Пошта бр. 1310, Куманово](#) е иницијатива преку која Мала пошта бр. 1310, омилена на граѓаните од населбата Перо Чичо во Куманово, доби ново руво и беше разубавена со мурал на сидовите, со поштенски мотиви со современа и со историска тематика.
- [Срце за вечноста, Стар Дојран](#) е иницијатива реализирана во соработка со Општина Дојран, при што беше поставена и промовирана спомен-скулптура изработена во знак почит, благодарност и чест кон хуманоста и човечноста

на семејството Диневи, кои први во Северна Македонија одлучија срцето и органите на почината Емилија Динева да ги донираат за пресадување.

- [Распеани дојранчани](#) е иницијатива за возобновување на локалниот музички ансамбл, составен од хор и оркестар, а резултираше со музичко-сценска и кореографска изведба на петнаесетина нумери, при што во соработка со Општина Дојран и Здружението на пензионери од Дојран, беа набавени нови костими и инструменти за ансамблот.
- Документарното видео „[Најстарите насади на јужни култури во Валандово и обележување на најстарите насади за јужни култури](#)“ е обид да се сочува од заборава сеќавањето на почетоците на одгледувањето на медитеранските и јужните овошни култури кои на просторите на поранешна Југославија и Северна Македонија влегле токму од Валандово.
- [Уредување на просторот околу старата болница во Ростуше](#) е иницијатива за претворање на ѓубриште во квалитетен и достапен јавен простор. Во соработка со Здружението Тритон од Ростуше, Националниот парк Маврово и Општина Маврово/Ростуше, просторот околу старата болница беше расчистен од отпад и уреден, со што стана достапен за посетители и се врати во функција како јавен простор. На ѕидовите на болницата беа поставени фотографии со објаснувања за тоа како некогаш изгледала и функционираше болницата.
- Скулптуралната инсталација „Калинка“ во соработка со Општина Валандово, беше поставена во центарот на Валандово. Одгледувањето калинки е заштитен знак на оваа област и не само што е гордост на локалното население, туку и се доживува како симбол на плодноста, изобилството и домаќинлакот.

ЦСУ, исто така, реализираше работилници за градење на капацитетите на локалните заедници, и тоа: работилница во Винаца, посветена на уредувањето на јавните простори и нивна заштита и ставање во функција на заедничките интереси на заедницата; работилница во с. Ростуше со претставници на неколку локални граѓански организации и на локалниот младински совет, за поттикнување на заедницата од овој регион на локалното природно и културно наследство да гледа како на потенцијал што би можел да биде ставен во функција на културниот и економски развој; работилница во Дојран на тема „Што можеме и како да се самоорганизираме – знаењата и вештините на луѓето од трето доба како основа за креирање културни содржини и уредување на заедниците“, реализирана заедно со пензионерите од локалните пензионерски друштва, кои споделија мислења и дадоа препораки за тоа како знаењата и вештините што ги имаат да ги употребат за развој на заедницата и да ги пренесат на помладите генерации; онлајн работилница „Креирање и развој на идеи за локални иницијативи и локално здружување за самоорганизација на населението за креирање културни и развојни содржини на локално ниво“, со учесници од различни делови на Северна Македонија (Тетовско, Маврово

Ростуше, Чашка, Велес, Валандово, Дојран, Винаца, Куманово, Крива Паланка и Кочани); и четири онлајн работилници со група уметници и активисти од Куманово, посветени на урбаниот активизам, неговото влијание и можните пристапи за решавање на локалните проблеми.

Со поддршка од Програмата за култура и уметност на ФОО, беа доделени три гранта на граѓанските организации за унапредување на методите на креативен активизам кои ги користат во својата работа. **Здружението на граѓани Центар за современи уметности** доби поддршка за проектот „Артиватор - уметност и креативност за активни граѓани и заедници“, чија цел е разбивање на меланхолијата и летаргичноста кај граѓаните, зајакнување на граѓанската моќ и развивање нови вештини и методологии за активен и креативен пристап за решавање на проблемите што произлегуваат од темите кои ги засегаат (животна средина, климатски промени, антикорупција и социјална правда). **Здружението на граѓани Младински образовен форум** беше поддржано за проектот „Креативна младинска акција за животна средина“, со кој преку обуки за едукација и зајакнување на внатрешните капацитети се унапредува постоечката програма за младински активизам и се поттикнува примената на одржливи активистички практики и креирање дијалог меѓу различните чинители за заедничко дејствување за решавање на проблемите од областа на животната средина во локалните заедници. И јавната установа од областа на културата **Културно-социјален простор ЦЕНТАР – ЈАДРО, Скопје**, со проектот „Места на дарешливост - трансформативни станици (социјално ангажирани уметнички практики како алатка за општествени промени)“, преку кој уметниците од различни уметнички дисциплини се мотивираат да ги зголемат своите знаења и вештини во областа на социјално ангажираната уметност и се поттикнуваат да креираат партиципативни проекти преку кои ќе имаат влијание во заедницата и ќе влијаат на подигањето на свеста за темите и проблемите во областите животна средина, антикорупција, човекови права и социјална правда.

РЕГИОНАЛНИ КРЕАТИВНИ ЈАДРА: ИСКОРИСТУВАЊЕ НА МОЌТА НА УМЕТНОСТА И КУЛТУРАТА ЗА ОХРАБРУВАЊЕ ГРАЃАНСКА АКЦИЈА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА

Општа цел на иницијативата Регионални креативни јадра: искористување на моќта на уметноста и културата за охрабрување граѓанска акција против корупцијата е да ги зајакне уметниците, застапувачите и новинарите да бидат поефективни во нивните заложби да влијаат врз вклученоста на граѓаните во однос на прашањата поврзани со корупцијата. Регионалните креативни јадра се виртуелни платформи каде што учесниците се стремат кон тоа да научат зошто и како поефективно, со креативни пристапи, да се ангажираат во антикорупциските прашања за промена на јавната перцепција и влијание врз јавните политики. Во иницијативата се вклучени четири фондации од Западен Балкан (фондациите од Северна Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина и

Србија) и регионалната фондација од Западна Африка (ИООЗА). Фондациите од двата региона во соработка со ФОО Њујорк ги планираа и координираа активностите и комуникацијата со цел да обезбедат ефикасност во имплементацијата на многубројните активности на оваа иницијатива и да ја унапредат меѓусебната комуникација и соработка, како и да креираат можности за учење и стекнување нови знаења корисни за внатрешната соработка во Фондациите Отворено општество.

Во 2021 година, спроведувањето на иницијативата се одвиваше во неколку, често паралелни фази, и тоа: имплементација на грантови за национални проекти со континуирана менторска помош; можности за врсничко учење, преку обуки и настани за споделување искуства; имплементација на грантови за соработка меѓу регионите и во рамките на регионите со континуирана менторска помош, и подготовка на книга и документарно видео.

На повик на крајот на 2020 година, кој ги опфати двата географски региони, беа доделени два гранта во Северна Македонија, и тоа на:

- уметницата **Драгана Гуни** за проектот „Корупција на работни места врз основа на пол (со акцент на жените)“, кој имаше за цел да привлече поголемо внимание од страна на различни целни групи, претежно млади, за да се подигне свеста за решавање на проблемот со корупцијата на работните места, со кој најчесто се соочуваат жените (за време на интервјуата за работни места, на самите работни места, како и сексуално вознемирување). Околу петсотини жени ги споделија своите искуства преку учество во онлајн истражување (анкета и интервјуа), кои беа спроведени во текот на март и април 2021 година. Проектот е посветен на сите храбри жени кои преку споделување на своите сведоштва охрабруваат и создаваат простор за поддршка на сите кои се соочуваат со насилство од каков било тип (аудиоприказните се достапни на [YouTube](#)).
- уметникот **Игор Илиевски** за реализација на проектот „Артвизам за промени“, чија цел беше да избере, обучи и да им помогне на група посветени активисти, со креативни пристапи, да изградат вештини за одржливи креативни стратегии за поефективна борба против корупцијата на локално ниво. Формирана е минимрежа на нови креативни активисти со различни профили, со различни сфери на дејствување, од различни региони во Северна Македонија кои изведоа четири креативни акции, и тоа: „[Патот на вреќата ѓубре](#)“ со фокус на коруптивен проблем со регионалната депонија „Русино“; „Исчисти ја корупцијата“ со фокус на отпадот фрлен во природа во Винаца, каде што преку доставување пријава во Државната комисија за спречување на корупцијата учесниците сугерираа симболично чистење на корупцијата; „[Виртуелна училница](#)“ со фокус на недостапноста на образованието за секое дете во услови на пандемија, односно во импровизирана училница поставена во центарот на Скопје беше овозможена интеракција со граѓаните, кои на табла можеа да го изразат своето мислење за проблемот, и „Стоп за КОВИД-профитерството“ - повик од група активисти во Скопје за спречување на профитерството од пандемијата и за достапни здравствени услуги за сите.

За добитниците на грантовите до крајот на мај 2021 година беше овозможено континуирано онлајн менторство. Програмата за поддршка се одвиваше преку редовни онлајн состаноци, средби за консултации и директна индивидуална/групна помош при користењето на методологијата за успешно спроведување на активностите.

Архивата на материјалите за методологијата на креативниот активизам беше искреирана за да им биде на располагање на учесниците во процесот на дизајнирање на нивните програми за обука. Истовремено, се работеше и на создавање архива на материјали за антикорупциските практики и примери од Западен Балкан и Западна Африка. Дополнително, учесниците во иницијативата имаа можност, врз основа на нивните потреби, да учествуваат и на специјално дизајнирани обуки на различни теми. Овие настани беа организирани од тимот на иницијативата, а спроведувани од Центарот за уметнички активизам од Њујорк, менторите од Западен Балкан и Западна Африка и надворешните советници и експерти на иницијативата, кои го понудија своето специфично искуство за одредени теми. Во соработка со Центарот за уметнички активизам, беа организирани онлајн настани за сите учесници, на кои тие можеа да дискутираат и да разменат искуства за предизвиците со кои се соочуваат и за успехите што ги постигнуваат. Центарот за уметнички активизам од Њујорк и локалните ментори од двата региона одржуваа неделни состаноци за планирање и за подготовка на програмата за онлајн обука на обучувачите и за процесот на менторство. За сите учесници беа организирани и онлајн работилниците: „Корупцијата и животната средина“ со Мирко Поповиќ од РЕРИ, Србија, и Денис Жишко од Центарот за екологија и енергија од Босна и Херцеговина, истакнати борци за заштита на животната средина во своите земји, и „Видеопродукција и монтажа“ со Елтон Баџаку од Албанија, на која учесниците имаа можност да се запознаат со техниките за снимање и монтажа на видео. Глобалниот онлајн форум „Нови перспективи за унапредување на влијанието врз граѓанското општество: Креативни акции за борба против перцепцијата на јавноста за корупцијата во Западна Африка и Западен Балкан“ се одржа на 29 и 30 јуни 2021 година. Програмата на форумот беше фокусирана на рефлексивна теорија на промена на оваа иницијатива, структурирана така што ќе ја отслика и суштината на оваа иницијатива; да се претстави сработеното, да се оддаде признание за досегашната работа, но и да се споделат лекции и размислувања за идните активности и за тоа како да се зголеми и унапреди влијанието на граѓанското општество во однос на антикорупциските напори во двата региони. На форумот беше објавен и почетокот на третата можност за спроведување грантови за соработка за прекугранични интервенции во Западен Балкан (Албанија, Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Србија) и Западна Африка (Гана, Гвинеја и Сенегал). Како и претходно, беше обезбедено менторство и поддршка во текот на спроведувањето на овие грантови.

На насочениот повик за имплементација на грантовите за соработка меѓу регионите и во рамките на регионите можеа да се пријават уметниците,

активистите и новинарите кои успешно ги спроведоа грантовите од претходната фаза и учествуваа во онлајн програмата за обука и за размена на искуства и знаења. Од нив се очекуваше да дизајнираат идеи развиени во соработка со колегите од една или повеќе земји, а се поттикнуваше работа со учесници од различни региони, со примена на знаењата и вештините стекнати во претходните фази од спроведувањето на иницијативата. Се очекуваше проектните идеи тематски да се фокусираат на различни аспекти на антикорупција и да понудат креативни и релевантни пристапи втемелени во регионален контекст. ФООМ ги поддржа следниве проектни идеи:

- Проектот „Не трошете го отпадот“ кој го спроведуваа **Вања Лазик** од Босна и Херцеговина преку Здружението „Центар Д-р Стефан Болкај“ и **Нана Акусуа Хансон** од Гана имаше за цел да се откријат важни аспекти на корупцијата во нивните средини и да ги охрабри луѓето да комуницираат, споредуваат и предлагаат свои идеи за управување со отпадот.
- Проектот „Бидете АРТ активни против корупцијата во вашето општество!“ го спроведуваа **Едиса Демик** од Босна и Херцеговина, преку Здружението за едукација и развој „Дигнитет“ од Мостар, и **Драгана Гунин** од Северна Македонија, во соработка со Умар Сал од Сенегал. Целта на интервенциите беше да се намали и да се спречи феноменот на корупцијата, преку повик за акција, подигање на свеста и едукација во трите земји. На долг рок, проектот имаше за цел да го промени граѓанското однесување за да се ограда од поткуп - како на позицијата на јавните службеници, така и на граѓаните, како и да ја подигне свеста и едукацијата за корупција и акција во трите земји.
- Проектот „[AR] - TITUDE: Користење на зголемена реалност за борба против корупцијата на податоците во Гана и Србија“ го спроведуваше **Ана Аќимов** од Србија, преку Здружението на млади од Бечеј, во соработка со принцот **Ендрју Ардафио и Евурa Адамс Карим** од Гана. Проектот се фокусираше на проблемот на владината корупција со употребата на јавните податоци и нарушувањето на приватноста на граѓаните. Активностите вклучуваа развој и употреба на пакет алатки за зголемена реалност (Google PlayGround, Spark AR & AR), како едукативен медиум за антикорупција во реално време, онлајн изложба и форум на кој учесниците зборуваат за корупцијата, приватноста и злоупотребата на јавните податоци.
- Проектот „Со уметност против корупцијата“ го спроведуваа **Игор Илиевски** од Северна Македонија, **Ана Аќимов** од Србија, преку Здружението на млади од Бечеј, а во соработка со **Уму Реџина Самбу** од Сенегал. Проектот ги зема предвид трите различни културни контексти (Србија, Северна Македонија и Сенегал), комбинирајќи ги сличностите со разликите и развивајќи кампања за промена на однесувањето поврзано со корупцијата преку спроведување на девет акции (три циклуси на исти/слични акции во трите земји приспособени на локалниот контекст), со вклучување на публиката во нивното креирање, спроведување и во пренесувањето на пораката.

- Проектот „Град без корупција“ кој го спроведуваа **Јета Пера** во Албанија, преку Центарот за општествено застапување, Тирана, **Анила Бала** во Албанија, преку организацијата Vloom од Тирана, Албанија, и **Драгана Гунин** во Северна Македонија, имаше за цел да ја промовира борбата против корупцијата, преку соработка со активисти и уметници од Албанија и од Северна Македонија. Идејата вклучуваше непосреден контакт и дијалог со граѓаните и охрабрување да искреираат утописки град - град без корупција. Како резултат на процесот беа дефинирани можни решенија за надминување на корупцијата и се спроведоа локални акции со надеж дека ваквото искуство ќе ги мотивира луѓето да продолжат да се среќаваат, да дискутираат за проблемите во заедницата и да предлагаат прифатливи и одржливи решенија.

За секој проект беше достапна редовна менторска помош од тимови од двајца ментори - еден од Западен Балкан и еден од Западна Африка. Сесиите за самоевалуација во функција на учење за обезбедување рефлексивна и врсничка мислење редовно се организираа од менторите и од претставниците на Центарот за уметнички активизам од Њујорк. Две работилници на тема „Зголемена реалност“ беа организирани со Стефан Палитов од Северна Македонија. Покрај теориските основи на оваа нова тема, учесниците имаа можност и практично, преку вежби, да се воведат во темата. Онлајн настанот на 14 декември 2021 година овозможи дискусија за тоа како методологијата за креативен активизам може да помогне во борбата против апатијата и размена на искуства со другите креативни активисти. Завршувањето на проектите беше одбележано со настан на 20 декември 2021 година, на кој грантистите имаа можност да ги претстават проектните резултати и да ги разменат искуствата од спроведувањето на проектите.

За да се заокружи целата иницијатива и да се овозможи нејзина промоција во јавноста, беа подготвени книга и видео со избрани студии на случај кои даваат приказ на сработеното во иницијативата, но истовремено служат и како алатки за мотивација за идни вакви активности.

За целото времетраење на иницијативата, организацијата Поддршка за организациски развој од Брисел спроведуваше мониторинг и евалуација и континуирано предлагаше подобрувања, а во декември 2021 година го изработи и својот финален извештај од спроведената евалуација со наоди и препораки.

КОНЦЕПТ: ОБРАЗОВАНИЕ НА ПОМАЛКУБРОЈНИТЕ ЕТНИЧКИ ЗАЕДНИЦИ

ФООМ во 2021 година го заокружи концептот Образованието на помалкубројните етнички заедници со интервенции насочени кон остварување на зацртаната стратедиска цел за поддршка на наставата и учењето на јазиците на помалкубројните етнички заедници.

Како одговор на иницијативата на Министерството за образование и наука (МОН) од април 2021 година, доставена до УНИЦЕФ, УСАИД и до ФООМ, МОН и ФООМ потпишаа Меморандум за соработка за поддршка на процесот на подобрување на образованието во државата и навремена и квалитетна подготовка и дистрибуција на учебници/материјали за учење за прво одделение. ФООМ финансиски го поддржа печатењето на учебниците/материјалите за учење за прво одделение на јазиците на помалкубројните етнички заедници, подготвени од страна на Бирото за развој на образованието, а во согласност со наставната програма што произлегува од новата Концепција за основното образование. ФООМ ги поддржа и преводите на новите Ковид-протоколи за училиштата (на турски, српски и на босански јазик), неопходни за учениците, наставниците и за родителите пред почетокот на учебната 2021/22 година.

ФООМ продолжи да работи на подобрување на компетенциите на наставниците од училиштата во кои наставата се одвива на јазиците на помалкубројните етнички заедници. Со цел да се подобрат нивните знаења и дигитални компетенции, ФООМ спроведе дводневна онлајн обука за оценувањето во онлајн наставата, наменета за 16 наставници кои реализираат настава на турски јазик во три основни училишта. Зајакнувањето на јазичните компетенции на наставниците за развивање на вештините кај учениците за пишување, читање, слушање и зборување на босански јазик, беше цел на обуката што ја спроведе ФООМ за наставниците кои реализираат настава на босански јазик во две проектни училишта, како наставници кои го предаваат изборниот предмет Јазик и култура на Бошњаците. Оваа онлајн обука беше комбинација од предавања и практична работа и се реализираше во соработка со проф. Берниса Пуриш, вонредна професорка на Отсекот за босански јазик и култура при Филозофскиот факултет во Сараево, и Сандра Злотрг, директорка на Здружението за јазик и култура „Лингвисти“ од Босна и Херцеговина. Фокусот на предавањето беше да се дадат одговори на теоретските прашања поврзани со правописот, граматиката и стилската норма на босанскиот јазик, како и да се истакне важноста на развивањето на културата на изразување кај децата. Вежбите подразбираа практична работа на обработка и адаптирање за настава на текстови од босанската наставна програма, но и од популарната култура. Учесниците добија комплет материјали кои беа користени за време на обуката и кои ќе можат да ги користат во иднина, во својата секојдневна работа со учениците.

Во рамките на партнерството со **Фондацијата за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“** беа реализирани 30 онлајн менторски средби, по една во секое од десетте проектни училишта, на кои учествуваа повеќе од 85 наставници, членови на заедниците за учење. Тие дискутираа за тековната реализација на наставата во училиштата и за реализирањето на домашните задачи, за актуелните состојби во училиштата и предизвиците што следуваат понатаму, за превенцијата од насилство во училиштата, поддршката на учениците во време на пандемијата, како и за позитивните пораки за добросостојбата на учениците. Библиотеката на тркала оствари 10 посети на кои учествуваа повеќе од 500 ученици од прво до петто одделение и голем број наставници од проектните училишта. Овие посети претставуваат позитивни искуства за најмладите ученици, бидејќи го промовираат читањето, додека за

наставниците тие се поттик за спроведување нови креативни активности во работата со нивните ученици. Исто така, беа реализирани и посети во четири проектни училишта со Театарот на сенки, во кој беа користени сликовниците од едицијата „Нашата прва библиотека“ на Фондацијата „Чекор по чекор“. Претставите ги следеа 158 ученици. Беа подготвени и објавени 14 видеа со методски упатства за наставата на далечина, а беа снимени и објавени и видеоматеријали подготвени во проектните училишта, од страна на наставниците и нивните ученици.

Во пресрет на Меѓународниот ден на детето и Меѓународната недела на образованието, се одржа седмиот по ред традиционален настан Speech4Teach, на тема Менталното здравје. Целта на овој онлајн настан беше да се привлече вниманието на важноста на менталното здравје, да се акцентира потребата од превенцијата уште од најмала возраст и важноста на вклучувањето на сите чинители (државните институции, училишната управа, наставниците, стручната служба и родителите), што е предуслов за создавањето безбедни средини за учениците и достапни програми за развивање на социо-емоционалните вештини, како и навремена и достапна поддршка на сите на коишто им е потребна. На настанот се сподели едукативно видео „Говориме за менталното здравје“, во кое експерти и практичари даваат своивидувања за потребата од менталното здравје и за неговата важност за хуманиот, физичкиот и социјалниот капитал во заедницата.

Стратегиското партнерство со Фондацијата за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“ ќе продолжи со посебен фокус на продуцирањето дигитални и други ресурси за настава и учење на јазиците на помалкубројните етнички заедници (аудио, видео и пишани материјали), со што ќе се помогне во спроведувањето на новата Концепција за основното образование во училиштата во кои наставата се реализира на овие јазици.

Во рамките на нашето стратегиско партнерство со **Фондацијата за интернет и општество Метаморфозис** за учебната 2020/2021 година, се одржаа осум онлајн обуки на следниве теми: Дигитална безбедност и сигурност; Безбедна и приватна онлајн настава; Приватноста во онлајн наставата; Создавање и споделување отворени образовни ресурси; Дигитални вештини за успешна онлајн настава; Приватност и како да ја заштитите вашата приватност онлајн; Формативно оценување во услови на настава на далечина, и Дигитална безбедност и сигурност во наставата на далечина, наменети за наставниот кадар, стручните служби, училишниот менаџмент и родителите/старателите на учениците кои следат онлајн настава. На овие обуки учествуваа повеќе од 1 000 учесници од наставниот кадар, училишниот менаџмент, стручните служби, но и родителите и старателите на децата/учениците кои следеа онлајн настава. Снимените онлајн обуки имаат повеќе од 50 000 прегледи. Изработените ресурси се лиценцирани со отворена Криејтив Комонс лиценца, што значи дека секој може да ги употребува, приспособува и да ги споделува материјалите, со цитирање на оригиналниот извор.

Како партнер во имплементацијата на концептот за образование на помалкубројните етнички заедници, **Младинскиот образовен форум** (МОФ) во

текот на 2021 година го спроведе проектот „Квалитетни образовни политики и можности за младите“. Во рамките на проектот се спроведе едно од ретките - ако не и единственото - истражувања, кое ги анализира потребите и можностите на младите во Северна Македонија, според бројот на жители во нивното населено место, како и според планските региони во државата, овозможувајќи специфични податоци кои надлежните власти треба да ги имаат предвид при креирањето на политиките. Во истражувањето „[Младински \(не\)еднакви можности и потреби – Истражување за предизвиците и потребите на младите според големината на место на живеење](#)“ се претставени перцепциите на младите за предизвиците и проблемите во државата во врска со животниот стандард, образованието, културата, забавата и спортот, младинското учество, како и други прашања кои се од интерес за младите. Наодите од истражувањето упатуваат на тоа дека младите од малите/рурални места не се чувствуваат како носители на демократските промени во државата, дека многу млади ја гледаат својата иднина надвор од државата и дека поради неможноста да ги реализираат своите потенцијали, веројатно и самите планираат да заминат од државата во следните година-две. Ова се надоврзува на нивните перцепции и ставови поврзани со помалите можности за работа и остварување приходи, пристапот до здравствените услуги, финансиската зависност од родителите, неучеството во локалните и другите младински политики. Повторно е евидентна малата доза песимизам и неверување во системот, односно младите сметаат дека е потешко човек да најде работа ако тој/таа или неговото/нејзиното семејство нема врски, како и дека е полесно човек да најде работа ако потекнува од богато семејство. Младите сметаат дека е полесно да се најде работа надвор од земјата, а мал процент од нив веруваат дека најдобрите работни места во државата се во јавниот сектор.

Истражувањето беше презентирano на 22 декември 2021 година на конференција на која беше организирана дискусијата со претставници од државните институции кои работат со млади. Дополнително, наодите од истражувањето беа дел од обуката на програмата за активизам, во рамките на која во декември беше организирана работилница за изработка на дигитални постери, на која учествуваа 23 млади луѓе. За време на работилницата, младите се запознаа со дигиталните алатки за креирање уметност и истото знаење подоцна го применија во практиката, преку креирање дигитална уметност заснована на резултатите од истражувањето. Овие дела беа промовирани на патувачката изложба што беше организирана во Кавадарци, Веница и во Скопје.

Во рамките на поддршката од страна на МОФ, во текот на 2021 година, дебатната програма организираше и Онлајн национално дебатно првенство, на кое се избраа најдобрите дебатели, како и најдобрите говорници. Најдобрите пет говорници на првенството добија шанса да ја претставуваат државата на Светското дебатно првенство во форматот World Schools, што се организира онлајн во Макау, Кина. Тимот освои награда за најдобар нов тим - нова нација учесници во изминатите две години.

На платформата www.servismjadi.mk околу 7 000 млади се информирани за своите права и за тоа како да ги остварат и заштитат истите. Покрај објавувањето на прашањата и одговорите на сајтот, преку колумни кои се однесуваат на

прашања што се од интерес за младите, проектниот тим редовно ги информира корисниците на веб-страницата и на социјалните медиуми Фејсбук и Инстаграм. Во текот на 2021 година, Радио МОФ објави 12 епизоди на емисијата Инста(нт) вести – првите младински вести на Инстаграм. Секоја од епизодите се осврнува на рубрики за младите, образование, активизам, култура и вклучува инстант дописник од различен град во земјата. Дополнително, се емитуваа седум епизоди од емисијата „На час“, од кои дел беа реализирани во студио, а дел на платформата Zoom.

Како надоврзување на истражувањето кое МОФ го спроведе во текот на 2021 година за „Младински (не)еднакви можности и потреби“, поддршката за МОФ во следниот период е во насока да овозможи платформа за дијалог меѓу младите и институциите на локално ниво, со цел да се подобрат условите и можностите на младите кои живеат во руралните области, преку процеси на застапување, вмрежување со младинските организации, неформални групи, училишта, организации за млади, како и самите млади во рамките на проектот „Младински политики за подобар животен стандард на младите во помалите средини“. Преку креирањето мрежа од локални младински организации, младинци и средношколци, младите ќе се вклучат во процес на мапирање на потребите на младите во селектираните општини, како и во креирањето предлог-политики и решенија за подобрување на стандардот на младите во овие општини, за подобрување на нивната социо-економска положба, условите за формално образование и можностите за неформално образование и културен развој.

Со поддршка на тематската Програма за стипендирање на ФОО, МОФ го спроведе и проектот Академски стипендии за граѓанско општество. Целта на проектот беше зајакнување на истражувачките капацитети на МОФ со нови млади истражувачи, преку искористување на потенцијалите на алумни студентите, поранешните стипендисти на програмата. Алумни студентите спроведоа обука на десет млади истражувачи кои покажаа интерес за истражувачка работа и за запознавање со истражувачките методи. Со нивна менторска помош, трите најдобри идеи/мали истражувачки проекти беа спроведени и резултираа со три истражувачки извештаи: „Анализа на новиот модел на студентско организирање: Искуства на студентските претставници при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, „Улогата на образованието во идеолошките гледишта на младите во Република Северна Македонија“ и „Младинско претприемништво: ограничувања и бариери за отпочнување и раководење со сопствен бизнис (стартап) од страна на младите луѓе“.

Проектот „Редовно на часови: акција за вклучување на Ромите во основното образование“, финансиран од Европската Унија, се спроведува од октомври 2019 година до октомври 2022 година. Проектот го спроведува ФООМ во партнерство со Здружението Центар за образовна поддршка „Дендо вас“ и Фондацијата за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“, а во соработка со Министерството за образование и наука. Целта на проектот е да се зголеми опфатот на учениците Роми од прво до трето одделение во основното образование и да се намали нивното осипување и да се придонесе за редовна посета на наставата и за успешен премин во следните одделенија, преку

намалување на финансискиот товар поврзан со школувањето на децата од најранливите ромски семејства.

Во учебната 2020/2021 беа доделени вкупно 638 стипендии на ученици Роми од прво до трето одделение, и тоа: 320 на првачиња, 315 на ученици во второ одделение и 3 на ученички во трето одделение. Стипендистите се од вкупно 73 училишта од 32 општини (од кои 7 во Скопје). 50 % од стипендистите се девојчиња и 50 % момчиња. Од нив, вкупно 611 ученици (96 %) успешно ја завршија учебната година и преминаа во наредно одделение. Во учебната 2021/2022 година, стипендиите ги обновува вкупно 606 ученици. Стипендиите, во висина од 400 евра годишно, се наменети за покривање на трошоците за школување на учениците Роми чишто семејства се приматели на социјална помош. Задржувањето и обновувањето на стипендијата зависи од редовноста на учениците во наставата и од успешниот премин во следното одделение.

Вкупно 60 асистенти за поддршка на ромската заедница беа обучени и ангажирани да придонесат за идентификување на децата во заедницата кои се надвор од образовниот систем, да ги поттикнат семејствата да ги запишат децата во училиште и редовно да ја следат наставата за да можат успешно да преминат во следните одделенија. За таа цел, асистентите за поддршка на ромската заедница одржуваа постојана комуникација и соработка со ромските семејства и со училиштата.

Во соработка со локалните власти и училиштата, во периодот мај - јуни 2021 година проектот организираше шест тркалезни маси во Кичево, Дебар, Тетово, Делчево, Кочани и во Штип, на кои присуствуваа вкупно 283 учесници, од кои 220 родители/старатели Роми, како и претставници од општините, основните училишта и невладините организации, образовните и здравствените медијатори. Целта на овие јавни настани беше да ги мотивираат родителите да ги запишат децата во училиште и редовно да ги посетуваат часовите и во услови на пандемија, како и да ја зголемат соработката меѓу училиштата, локалните власти и родителите.

Во рамките на проектот беа доделени грантови во висина од 2.500 евра на 47 основни училишта за спроведување мали проекти, кои преку игра и заедничко учество во вон-наставните училишни активности ја поттикнуваа интеракцијата и размената на знаење меѓу учениците и интеграцијата на учениците Роми. Во текот на второто полугодие од учебната 2020/2021 година 19 училишта започнаа со спроведување на активностите и уште 28 училишта добија поддршка за своите иницијативи кои ги реализираа во првото полугодие од учебната 2021/22 година. Грантовите вклучуваа дидактички материјали, училиштен прибор, спортски реквизити, училиштен мебел, библиотечен материјал, опрема, материјали за уредување на училишните дворови, како и мали работи за адаптација и уредување на креативни и пријатни училишни катчиња за учење и дружење на децата, родителите и наставниците. Училиштата преку низа активности промовираа еднакви можности за сите ученици, воспоставување позитивна клима во училиштето и трансформација на училницата и на училишниот простор во инклузивна и стимулативна средина за учење, каде што секое дете се чувствува прифатено, мотивирано и има можност да ги развие своите потенцијали.

Вкупно 90 наставници и претставници од стручните служби од 28 училишта, учествуваа на четиридневна обука за социјална правда и препознавање и справување со дискриминација.

На покана на тимот од Европската училишна мрежа (*European Schoolnet*) кој ја координира Платформата подобар интернет за децата (*Better Internet for Kids Platform*) во име на Европската Комисија, ФООМ организираше консултативни сесии за прибирање на мислењата на различни чинители за нивните приоритети за промоција, заштита, почитување и уживање на правата на децата во дигиталниот свет. Целта на овие консултации беше да се прашаат децата и младите за можностите, предизвиците и потенцијалните ризици кои ги имаат онлајн, но и да им се даде појасна слика на креаторите на политиките во ЕУ за чекорите што се преземаат за да се обезбеди дека дигиталната декада ќе одговара за сите деца и млади во Европа. Вкупно 41 ученик (основци, средношколци, ученици Роми и деца со посебни образовни потреби), како и осум родители, учествуваа на три онлајн и две консултативни сесии со физичко присуство. Придонесот на учесниците стана дел од извештајот „[Како да се направи Декадата на дигитална Европа погодна за децата и за младите луѓе?](#)“.

Пред крајот на 2021 година, ФООМ му одобри грант на **Здружението за истражувања и анализи – ЗМАИ** за спроведување на анализата „Подготвеноста на основните училишта за и ефектите од реализацијата на образовната програма од новата концепцијата за основно образование во РСМ“. Проектот се надоврзува на претходните напори и на актуелните заложби на ФООМ за поддршка на новата Концепција за основно образование во рамките на концептот Образование на помалкубројните етнички заедници, при што во фокусот на анализата се десет општини и 48 училишта во кои наставата се реализира на јазиците на помалите етнички заедници. Се очекува оваа поддршка да придонесе да се креира прелиминарна оценка за краткорочните резултати од спроведувањето на новата концепција во истражуваните општини, да даде препораки за долгорочна примена и резултати од спроведувањето на новата концепција во истражуваните општини, во I и IV одделение, како и да се развие методологија за одржливо приспособување на процесот на дигитализација на учењето со условите во училиштата од истражуваните општини.

До средината на 2021 година, ФООМ ги администрираше и стипендиите за младите Роми кои студираат медицински и други студиски програми, во рамките на Програмата за стипендии за ромски студенти (РМУСП) и Програмата за медицински стипендии за Ромите (РХСП), финансирани од Ромскиот образовен фонд (РЕФ).

Со свои коментари и сугестии, ФООМ учествуваше во изготвувањето на новата Нацрт-стратегија за инклузија на Ромите, а има свои претставници во работните групи на Отвореното владино партнерство/Унапредување на испораката на јавните услуги во областа на образованието, како и член во Комисија за избор на надворешни соработници за учебници за прво одделение и материјали за учење за четврто одделение при Бирото за развој на образованието.

КОНЦЕПТ: ЗДРАВЈЕТО ВО СИТЕ ПОЛИТИКИ

Со цел да го одржи здравјето, како висок приоритет на политичката агенда и по кризата со Ковид-19, ФООМ продолжи да го поддржува меѓусекторскиот приод за адресирање на социјалните детерминанти што предизвикуваат неправичност и диспаритети во здравствените исходи, и да им дава поддршка на засегнатите заедници да бараат праведна и фер распределба на ресурсите за здравствена нега и правичен пристап до здравствените услуги. Поддршката на ФООМ беше, исто така, насочена кон следење и проценување на влијанијата на политиките врз здравјето и здравствената еднаквост во и надвор од здравствениот сектор, обезбедување докази за застапување за одговорност и кохерентност на политиките кои се однесуваат на здравствените потреби на граѓаните; како и поддршка на меѓусекторската соработка и ангажман на различни засегнати страни (вклучувајќи и експерти за политики, граѓански организации и членови на заедницата) за да се осигура дека размислувањата за здравјето се интегрирани во одлучувањето за политиките низ секторите и областите.

Со цел да ги вклучи граѓаните во процесот на планирање, спроведување и оценување на законската регулатива, буџетите и услугите во областите социјални и економски права, **Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените ЕСЕ** (ЕСЕ) во 2021 година продолжи со јакнење на капацитетите на граѓанските организации од Северна Македонија и од регионот за имплементација на концептите на социјална отчетност и правно зајакнување во активностите на граѓанските организации. Во таа насока беа организирани две обуки наменети за ромските граѓански организации од Северна Македонија. Првата обука за унапредување на менталното здравје на заедницата беше спроведена во партнерство со тим од Универзитетот во Севилја, Шпанија. Обуката, која ја следеа 22 члена од шест ромски граѓански организации, резултираше со подготовка на шест одделни предлог-акциски планови за унапредување на менталното здравје на Ромите преку немедицински пристап во ромските средини. Втората обука на тема „Примена на методологиите на социјална отчетност“, беше подготвена и испорачана од страна на тимот на ЕСЕ.

Работејќи на јакнење на капацитетите на граѓанските организации од регионот за примена на методологиите на социјална отчетност и правно зајакнување, ЕСЕ презеде низа активности за основање регионална мрежа COPASAH за Европа⁴, која има за цел заедничко стратемско планирање и застапување на 16 граѓански организации од Северна Македонија, Србија, Бугарија, Романија, Унгарија и Албанија во областите Женско здравје, Пристап до здравствена заштита на маргинализираните заедници, Социјална отчетност и Правно зајакнување, како и јакнење и вклучување на заедниците.

Во насока на унапредување на транспарентноста и партиципативноста на секторот труд и унапредување на квалитетот и пристапноста на услугите за вработување до граѓаните, со фокус на ранливите групи, во соработка со

⁴ <https://copasaheurope.org/about-copasah-europe/>

Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ) и четири локални партнерски организации, вкупно 2.829 граѓани се запознаа со нивните права за вработување. Дополнително, за да можат граѓаните да го следат спроведувањето на активните национални политики за вработување, преку унапредување на транспарентноста и отчетноста на АВРСМ, беше развиена е-платформа за објавување и визуализација на податоците за планираниот и реализираниот опфат на лица за секоја одделна активна мерка за вработување.⁵

Беа изготвени две анализи кои имаа за цел да се унапреди здравјето и пристапот кон здравствените услуги за жените, мајките и децата од ромската заедница. Првата анализа⁶ го прикажа негативното влијание на недоследното спроведување на скринингот на ракот на грлото на матката, како врз жените, така и врз државата, како и последиците од ненавременото откривање на ракот на грлото на матката врз животот на жените, смртноста и дополнителните трошоци на кои се изложени жените и државата. Втората анализа⁷ ги прикажа бариерите и проблемите со кои се соочуваат жените Ромки во пристапот до здравствената заштита, кога станува збор за репродуктивното здравје, вклучувајќи ги и услугите на матичниот гинеколог и услугите од програмата за скрининг на ракот на грлото на матката и ракот на дојката, превентивната и антенаталната заштита, услугите од патронажната сестра, породувањето, како и здравствената заштита на новороденчињата и доенчињата.

За истата цел, беа преземени низа активности за застапување на национално и на меѓународно ниво. Беше испратено барање до министерот за здравство за зголемување на опфатот на Ромките со програмата за скрининг на ракот на грлото на матката. На Светскиот ден за борба против карциномот беше испратено соопштение до медиумите во кое беа истакнати клучните проблеми при спроведувањето на програмите за скрининг на ракот на грлото на матката и скрининг на ракот на дојката, како и барања и препораки за унапредување на националните здравствени превентивни политики. Дополнително, беше организирана онлајн средба со претседателката на Комитетот за безбедно мајчинство, на која беше побарано вклучување на предлозите и препораките произлезени од работата на ЕСЕ во Перинаталниот мастер-план на Министерството за здравство. Преку учество во ИПА III секторската работна група за здравство, се испрати барање за унапредување на опфатот со здравствена заштита за женското репродуктивно здравје и здравјето на мајките и на децата, во рамките на акцискиот документ „ЕУ за подобро здравје и социјална заштита и родова еднаквост“ (*EU for Improved Health and Social Protection and Gender Equality*). На Меѓународниот ден на жената, ЕСЕ подготви девет пораки проследени преку социјалните медиуми, кои имаа за цел унапредување на пристапот до здравствена заштита за жените, мајките и децата, а на меѓународно ниво ЕСЕ активно учествуваше на 88-та претсесија на

⁵ <https://av.demo-ns.com/>

⁶ <http://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Analiza%20na%20trosoci%20za%20rak%20na%20grlo%20na%20matka.pdf>

⁷ <http://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Reproduktivno%20zdravje%20Romi%20Majki%20i%20deca.pdf>

Комитетот за правата на детето⁸ и ја информираше македонската јавност за овој настан.

Заради обезбедување еднаков пристап до правда во областите социјални и економски права, ЕСЕ продолжи да ги јакне капацитетите на граѓанските организации за ефикасни правни алтернативи во обезбедувањето помош за надминување на бариерите со кои се соочуваат Ромите во пристапот до правда, преку четири подготвени модули за е-обуки⁹ за едукација на параправниците кои се активни во ромските средини. На обуката беа вклучени и 17 млади правници и студенти на завршните години од правните студии, со цел да ги зајакнат знаењата и вештините за мониторирање, анализирање и решавање на правните проблеми со кои се соочуваат жените кои претрпеле семејно насилство.

Преку Центарот за правна помош на ЕСЕ¹⁰ и платформата Побарај совет¹¹ беше обезбедена поддршка за жените кои претрпеле семејно насилство, преку ангажирање адвокат и психолог и одржување систем за виртуелна правна помош, со што се овозможи пристап до правда за вкупно 184 лица.

Во однос на проценката на потребите и проблемите со кои се соочуваат жените кои претрпеле насилство, подготвена е Анализа за правото на ослободување¹² од судските трошоци и начинот на изрекување издршка за децата по разводот/разделбата. Дополнително, подготвена е Анализа за правото на издршка¹³, со која се укажа на тоа дека жените, децата и членовите на домаќинството со кои живеат по разделбата/разводот, немаат доволно приходи, вклучувајќи ја и социјалната помош, за да ги покријат месечните трошоци за живеење. Со цел да се унапреди пристапот до правда и владеењето на правото, беше подготвена сумарна четиригодишна анализа¹⁴ за оцена на нивото на пристап до правда и утврдување на бенефитите од обезбедувањето на различните типови правна помош, вклучувајќи и специјализирана правна помош наменета за ранливите групи граѓани. Во 2021 година, ЕСЕ потпиша Меморандум за соработка со Единбуршката иницијатива за меѓународна правда (Edinburg International Justice Initiative¹⁵) (EIJI), како составен дел од Универзитетот во Единбург, Шкотска, со цел спроведување мониторинг на имплементацијата на Конвенцијата за превенирање и борба против насилството врз жените

⁸https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCRC%2fNGO%2fMKD%2f43796&Lang=en

⁹1) Поим и значење на правното зајакнување; 2) Поим и начини на решавање на семејното насилство; 3) Основен модул за поставеноста и функционирањето на кривично-правниот систем; 4) Извори на правото, семејно право и граѓанска постапка, поставени се на платформата за онлајн курсеви ТАЛЕНТ МЛС

¹⁰ <http://esem.org.mk/index.php/voved/10-voved/103-centar-za-pravna-pomosh.html>

¹¹<https://pobaraјsovet.mk/>

¹²<http://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Osloboduvanje%20od%20sudski%20trosoci%202021.pdf>

¹³<http://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Izdrska%20za%20decata%2011.2021.pdf>

¹⁴<http://www.esem.org.mk/pdf/Publikacii/2020/Summary%20Cost-Benefit%20Analysis%20for%20three%20legal%20aid%20modalities%20for%20the%20period%202017-2020.pdf>

¹⁵<https://internationaljusticeinitiative.com>

(Истанбулска конвенција). Најдоцна до 31 март 2022, податоците од спроведеното истражување ќе бидат вклучени во алтернативниот извештај кој ЕСЕ, заедно со EIIJ, ќе го поднесе до ГРЕВИО¹⁶ при Советот на Европа.

Во насока на унапредување на фискалната транспарентност на институциите од областите на социјалните и економските права, беше мониторирана фискалната транспарентност на вкупно 95 јавни институции, при што се оцени нивото на нивната проактивна¹⁷ и реактивна¹⁸ фискална транспарентност. Дополнително, преку традиционалните и социјалните медиуми, беа подготвени 424 различни едукативни и информативни содржини за граѓаните, поврзани со промоција на потребата од нивно вклучување во донесувањето одлуки на сите нивоа, како и со потребата за подигнување на нивото на фискалната транспарентност од страна на државните институции.

Фондацијата ИДЕА Југоисточна Европа (Фондација ИДЕА) беше поддржана со цел да креира различни формати информативни содржини за подобро информирање на јавноста во време на здравствена криза и да го подигне нивото на свесност кај публиката за опасноста од појавување лажни вести. Креирани се вкупно 92 медиумски содржини, од кои: 23 се посветени на здравствените проблеми и предизвици во услови на пандемија; 9 видеа се за намалувањето на негативните наративи кон Ромите и проблемите со кои тие се соочуваат; 15 се за правата на маргинализираните заедници и лицата со попреченост и имаат за цел да ја спречат стигматизацијата на овие групи; 10 видеа сведочеа за прекршени работнички права; 3 видеопродукти се на теми поврзани со образованието; 16 видеа посочија на постоењето на лажни вести и дезинформации во различни области, а 16 видеосодржини се поврзани со културата и со проблемите на културните работници. Фондацијата ИДЕА потпиша меморандуми за соработка со девет локални медиуми¹⁹, преку кои документарните филмови и видеата беа претставени пред локалната телевизиска публика. Успехот во работата на тимот на Види Вака при Фондацијата ИДЕА беше верификуван со голем број добиени награди за истражувачко новинарство, иновативни медиумски продукти и решенија, новинарски стории за инклузивно известување, како и за известување за еколошки теми.

Здружението за поддршка на маргинализираните работници СТАР-СТАР (Стар-Стар) реализираше активности насочени конмагање на заедницата на сексуалните работници во справувањето со здравствените, социјалните и економските последици од кризата предизвикана од Ковид-19. Беа организирани хуманитарни настани за собирање средства за помош на сексуалните работници, самохраните мајки и семејствата на сексуалните работници кои егзистираат само од приходи од сексуална работа. Собраните

¹⁶<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>

¹⁷<http://www.esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/ProaktivnaTransparentnost%20022021.pdf>

¹⁸<http://www.esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/ReaktivnaTransparentnost%20022021.pdf>

¹⁹ ТВМ - Охрид, Кисс Менада – Тетово и Гостивар, ТВ Едо – Скопје, ТВ Коха – Гостивар и Тетово, ТВ Кочани ЛД, Канал 8 – Кочани, ТВ Протеп - Пробиштип, ТВ Калтрина - Струга и М Нет ХД – Штип

средства во висина од 2 000 долари беа искористени за набавка и дистрибуција на вкупно 75 прехранбени продукти, 52 вредносни ваучери за средства за хигиена и лична заштита и 35 пакетчиња за деца за сексуалните работници и нивните семејства во градовите Скопје, Струмица и Гостивар²⁰. Со креирање видео и негова промоција беше организирана кампањата „Донирај, не дискриминирај!“²¹, преку која беа собрани дополнителни средства со кои беа набавени седум вредносни ваучери за најзагрозените семејствата на сексуалните работници, а беше организирана и хуманитарната онлајн аукција „Акција за реакција“²², од која беа собрани 34.600 денари и беа набавени и дистрибуирани 25 вредносни ваучери и 16 хуманитарни пакети со храна и хигиенски производи.

Со цел да се унапредат и заштитат правата на сексуалните работници, беа основани и два регионални центри, предводени од заедницата на сексуалните работници активни во Гостивар и во Струмица, преку кои беа дадени 241 параправна услуга и беа евидентирани и документирани 13 случаи на повреда на човековите права на припадниците на оваа заедница. За овие случаи беше обезбедена правна поддршка и помош од правните тимови на граѓанските организации - Коалицијата Маргини и ХОПС. За да се декриминализира сексуалната работа во Северна Македонија, беше организиран креативен јавен настан „POP-UP вечера“, на кој учествуваа сексуални работници/чки и претставници од државните институции. На настанот беа претставени проблемите со кои секојдневно се соочуваат членовите на заедницата, нивните барања, како и потенцијалните решенија што би придонеле кон подобрување на социјалниот и економскиот статус на сексуалните работници.

Во согласност со протоколите за заштита, на 17 декември под мотото „Декриминализација, кога?“, а со поддршка од околу 100 лица, по 14-ти пат беше организиран Маршот на црвените чадори, со кој се одбележува Меѓународниот ден за борба против насилството врз сексуалните работници. За време на маршот беа упатени десет пораки за потребата од декриминализација на сексуалната работа во Северна Македонија. Беа подготвени 12 месечни електронски изданија на магазинот „S-Work“²³, кои имаат 7.151 посета од широката публика. По повод 10-годишнината од основањето на Стар-Стар, во мај 2021 година беше

²⁰<https://starsexwork.org/%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b4-19-%d1%81%d0%be%d0%bb%d0%b8%d0%b4%d0%b0%d1%80%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82-%d1%81%d0%b5%d0%b3%d0%b0/>

²¹<https://starsexwork.org/%d0%b4%d0%be%d0%bd%d0%b8%d1%80%d0%b0%d1%98%d0%bd%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%ba%d1%80%d0%b8%d0%bc%d0%b8%d0%bd%d0%b8%d1%80%d0%b0%d1%98-%d0%b4%d0%be%d0%b1%d1%80%d0%be%d1%82%d0%b2%d0%be%d1%80%d0%bd/>

²²<https://starsexwork.org/tag/%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0/>

²³<https://starsexwork.org/category/swork-magazine/>

организиран настан на кој беше претставена публикацијата „Декада на гласност, транспарентност и отеченост на сексуалните работници 2010 – 2020“.²⁴

Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ, Скопје (Маргини) работеше на заштитата и почитувањето на основните човекови права на маргинализираните заедници, со фокус на ЛГБТИ-луѓето, луѓето кои употребуваат дроги, сексуалните работници/чки, луѓето кои живеат со ХИВ и маргинализираните жени.

Во рамките на борбата против сексуалното насилство на интернет, Маргини беше активна во регионалната иницијатива од Западен Балкан, поддржана од 137 граѓански организации, која резултираше со заедничка изјава на жените активистки за човекови права²⁵. Поврзано со случајот „Јавна соба“, Коалицијата Маргини беше вклучена во организирањето јавни протести, при што до Основното јавно обвинителство и до Министерството за внатрешни работи испрати две барања за итно постапување по случаи, а стручните тимови на Маргини обезбедија правна и психосоцијална помош и поддршка за жртвите на сексуалното насилство.

При следењето на известувањата во медиумите, идентификувани се содржини со кои се нарушува угледот на припадниците на маргинализираните заедници, по што правниот тим на Маргини, во партнерство со Македонското здружение на млади правници, поднесе претставка до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација (КСЗД), како реакција на авторскиот текст (колумна) под наслов „Простете, геј другари, не е до хормоните, до логиката е!“ објавен на порталите www.misli.mk, www.temite.mk и www.tribuna.mk, кој иницираше експлицитен говор на омраза кон маргинализираните заедници. По добиеното позитивно мислење од КСЗД дека објавениот текст има вознемирувачка содржина врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет, медиумските содржини беа повлечени од порталите. Дополнително, до КСЗД беше поднесена претставка за медиумски содржини кои поттикнуваат сексуално вознемирување, објавени на порталот www.dokaz.mk. Во партнерство со Види Вака беше подготвена видеосторија „Неуморна борба за личен идентитет“²⁶, а со поддршка на Продукција 360 степени се подготви видео „Кога институциите промовираат толеранција, но на говорот на омраза“²⁷, поврзано со непостапувањето на државните институции во случаите во кои е евидентиран говор на омраза, дела од омраза и насилство врз маргинализираните заедници. Стручните тимови на Маргини подготвија анализа „Сексуалните малцинства, родот и медиумите“²⁸ која ја претставија на средбите со вработените во Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во печатените и во електронските медиуми

²⁴https://starsexwork.org/wp-content/uploads/2021/08/report_WEB-2.pdf

²⁵<http://coalition.org.mk/archives/11767?lang=en>

²⁶https://vidivaka.mk/neumorna-borba-za-priznaen-lichen-identitet-2/?fbclid=IwAR3FnBMQFSQ-eLeIYalc4QS79xLJ6-1Y8nAVLlrLr2IVdfKEdEzVW_ax8eU

²⁷https://360stepeni.mk/video-koga-institutsiite-promoviraat-tolerantsija-no-na-govorot-na-omraza/?fbclid=IwAR03igJKSQnrtCkJvyG-xS7e8Qz5LIpCbl4-1IVbyXTMVrzDpD3F2FaY4_k

²⁸<http://coalition.org.mk/archives/11818>

беа публикувани три различни статии посветени на здравствените проблеми на транс-заедницата, трансфобијата и хомофобијата во високото образование, како и појава на антиродови движења за транс-лицата.

Постигнат е успех во стратeгиското застапување по повреда на човековите права на припадници на маргинализираните задници пред домашните и пред меѓународните судски институции. Во 2021 година во 2 случаја е донесена позитивна пресуда од страна на Европскиот суд за човекови права, а во 1 случај успешно беше поведена постапка. Пред домашните судови се застапувани 2 транссексуални работнички, во граѓанска постапка за заштита на нивниот приватен живот, 10 лица за правно признавање на родот, 2 жртви на родово базирано насилство, 1 лице жртва на насилство од страна на полицијата, група од четворица Роми од Прилеп кои се дискриминирани од страна на сопственик на угостителски објект, како и група Ромки кои се дискриминирани при добивањето гинеколошка услуга. Правниот тим на Маргини евидентира и документира вкупно 165 случаи на прекршени човекови права на припадниците на маргинализираните заедници, од кои како најзначајни се извојуваат 45 случаи на жртви на родово и семејно засновано насилство, 41 случај на повреда на правата на ЛГБТИ-лица, 11 случаи на повредени права на деца и 3 случаи на повредени права на лица со попреченост.

Со цел јавно промовирање на почитувањето на сексуалните и здравствените права на маргинализираните заедници, беше организиран деветтиот Викенд на гордоста (Skopje Pride Weekend)²⁹ под наслов „Настрано заедничко: Политики на пријателство, љубов и афекти³⁰, во рамките на кој на повеќе локации во Скопје беше одржан фестивалот за квир-култура, уметност и квир-теорија.

Во насока на промовирање на правата на трансродовите лица, во партнерство со неформалната група ТрансФорма и Стар-Стар, беше организиран Trans Remembrance Day, а се подготви и истражување под наслов „Проценка на компатибилноста на постојните превентивни здравствени услуги, согласно потребите на трансродовите лица во РСМ“³¹, беа дистрибуирани пакети со прехранбени продукти и хигиенски производи за социјално загрозените членови на транс-заедницата, кои беа погодени од здравствената криза, и беше подготвена брошура³² која дава одговор на најчесто поставуваните прашања за процесот на трансформација кај трансродовите лица.

Со цел да се постигне системско решение на проблемот со дискриминаторските содржини во учебниците за основно и средно образование и да се подобри

²⁹<https://skopjepride.mk>

³⁰http://coalition.org.mk/wp-content/uploads/2021/05/Skopje-Pride-Weekend-2021_programa_final_web.pdf?fbclid=IwAR1Y5sWDbv-WEft0SFLI4XvSbpTvAFWVZ36n1-zMvE7v-rkZeH6P6cbnMzg

³¹https://starsexwork.org/wpcontent/uploads/2021/10/brifing_mk.pdf?fbclid=IwAR28R8EAZ0SyKjCfGT0ioFc6yNxC-scpXHNly6a7oKw6GBrFoyHKEWgQ3tI

³²https://starsexwork.org/wp-content/uploads/2021/09/broshura_MK.pdf?fbclid=IwAR3EwGztuDOS_ymcHamvP-XWsqzU-ibs0D4etJfk-Y7xESWqC2cbOL4a2g

образованието од аспект на еднаквоста, недискриминацијата и инклузивноста, во 2021 година се продолжи соработката со Министерството за образование и наука и со Бирото за развој на образованието, со кои беа склучени меморандуми за соработка. Правниот тим подготви 17 амандмани со кои активно се застапуваше за подготовка на Предлог-законот за учебници и други наставни и дидактички материјали во основното и средното образование и подготви два амандмани за промени на Законот за Бирото за развој на образованието, кои имаат за цел елиминирање на дискриминаторските содржини во учебниците. Маргини беше лидер во координираната акција за мобилизација на 44 граѓански организации за поддршка на новиот Предлог-закон за учебници, кој ќе промовира креирање наставни содржини без дискриминација и знаења кои промовираат инклузивност и еднаквост³³. Беше поднесена претставка до КСЗД поврзана со повеќекратното вознемирување по основа на род, сексуална ориентација, родов идентитет и социјално потекло на маргинализираните заедници во учебникот по Социологија за трета година реформирано гимназиско образование.

Со цел усвојување на сеопфатна правна рамка за правно признавање на родот и усвојување на Законот за правно признавање на родот, Маргини беше координатор на работната група која се застапуваше за усвојување на Законот за родова еднаквост и поднесе предлог-амандмани и решенија за подобрување на Предлог-законот. Беше поднесено отворено писмо³⁴ до политичките партии за покренување на прашањето за родов баланс на пратеничките листи за локалните избори во 2021 година. Во партнерство со ЛГБТИ-центарот за поддршка, Коалицијата успешно организираше работни средби за усвојување на Акцискиот план за работа 2021-2023 на Интерпартиската парламентарна група за унапредување на ЛГБТИ правата во Собранието на Република Северна Македонија.

Здружението ХОПС – Опции за здрав живот Скопје (ХОПС) продолжи да работи на унапредување на здравствените права на маргинализираните заедници, со посебен фокус на лицата кои употребуваат дроги, малолетните лица кои користат психоактивни супстанции и сексуалните работници. Во текот на 2021 година, по долгогодишно застапување, ХОПС во партнерство со повеќе граѓански организации, а преку Министерството за здравство, успеа да обезбеди зголемување на буџетските средства за спроведување на Програмата за превенција од ХИВ од 87,7 милиони денари на 125 милиони денари. Најмалку 10 % од овие средства треба да бидат искористени за спроведување активности од страна на граѓанските организации кои имаат за цел намалување на штетите од употребата на дроги, со посебен фокус на превенцијата на сексуалните работници. Дополнително, преку застапување, ХОПС успеа да обезбеди промени во Законот за здравствена заштита, со кој се обезбеди институционализација и континуирано финансирање на Програмата за превенција од ХИВ од страна на Министерството за здравство. До Министерството за труд и социјална политика

³³<http://coalition.org.mk/archives/11792>

³⁴http://coalition.org.mk/archives/11873?fbclid=IwAR1UIINaVvr5exisRjQ93S_fDBZwHpZDFr_cf-E4kr3rRw1upivEC-PIivfy

беа доставени препораки за подготовка на Правилникот за стандардизација за добивање лиценци за спроведување на Програмата за поддршка на сексуалните работници и нивните семејства и Програмата за рехабилитација и реинтеграција на лицата кои се соочуваат со зависност од дроги.

ХОПС, во партнерство со Маргини и СТАР-СТАР, поднесе Иницијатива за декриминализација на сексуалната работа, а преку учество во мешовитата работна група даде предлози за измени во Кривичниот законик на Република Северна Македонија, со цел декриминализација на сексуалната работа. Беше организиран креативен перформанс на членовите на заедницата на сексуални работници и одржана прес-конференција, со што беше одбележан Меѓународниот ден на сексуалните работници.

На покана од Владата на Република Северна Македонија, претставници на ХОПС учествуваа во работната група за подготовка на измените и дополнувањата на законодавството за декриминализација, легализација и искористување на медицинските, социјалните и економските придобивки од употребата на канабис. Стручните тимови на ХОПС беа вклучени во подготовките на Националната стратегија за дроги на Република Северна Македонија 2021 - 2025 и во подготовката на Акцискиот план 2021 - 2023 за нејзина имплементација, со што ќе се обезбеди развивање квалитетни програми за третман од зависности од дроги, во согласност со родот, возраста, видот на дрогата и реалните потреби на лицата кои употребуваат дроги. Беше објавена монографија „Конопот во Македонија“ која имаше за цел да понуди научни, историски и културолошки факти за конопот, односно за растението канабис, кое било значајно за многу народи и заедници, вклучително и за оние кои живееле или сè уште живеат на територијата на Северна Македонија.

По повеќегодишно застапување, делумно беше обезбедена финансиска одржливост на програмите за намалување на штетите, преку основање посебен фонд од добивката на компаниите кои ќе произведуваат и ќе тргуваат со канабис, предвиден со новиот Закон за контрола на опојните дроги³⁵. ХОПС продолжи да го мониторира трошењето на планираните буџети за намалување на штетите и да се застапува за обезбедување на дел од приходите од акцизите и од другите јавни давачки од производството и продажбата на тутун и алкохол да се наменуваат за поддршка на програмите и активностите за намалување на штетите. Пред локалните избори во 2021 година беше организирана трибина со кандидатите за градоначалници на Град Скопје, на која ХОПС се застапуваше за обезбедување финансиска поддршка од буџетите на општините за активностите на граѓанските организации кои се однесуваат на социјалните и здравствените услуги за маргинализираните заедници.

Во услови на здравствена криза, активностите за правна поддршка и правно зајакнување на сексуалните работници и лицата кои користат дроги се овозможуваа преку телефон, теренски посети и средби со клиентите со физичко присуство (во исклучителни случаи) и овозможија двојно повеќе услуги за

³⁵ Законот за контрола на опојните дроги сè уште не е усвоен во Собранието на Република Северна Македонија.

разлика од 2020 година. Преку Програмата на ХОПС за намалување на штетите, во двата drop-in центри (во Општина Кисела Вода и во Општина Шуто Оризари) се обезбедени 1.544 услуги за вкупно 114 клиенти.

Во Дневниот центар за поддршка на сексуалните работници и нивните семејства се работеше на правно зајакнување на заедниците и беа дадени вкупно 741 услуга за 66 различни клиенти. Најголемиот број од дадените услуги се од областа на кривичното право, управното право и семејното право. Документирани се 10 случаи на прекршување на човековите права на сексуалните работници, од кои во шест случаи е евидентирана дискриминација по родов идентитет, и дополнителни четири случаи во кои сексуалните работници се жртви на семејно насилство. Тимот параправници на ХОПС кои се активни во Скопје идентификуваше 86 нови корисници на дроги и овозможи вкупно 685 параправни услуги, од кои 383 за лица кои употребуваат дроги и 302 за сексуални работници, при што најзначајни проблеми и прекршени права се евидентирани во областите на родово базирано и семејно насилство, пристап до здравствените услуги и социјална заштита.

И покрај ограничувањата во работењето, продолжи теренската работа и работата во институциите со децата кои употребуваат дроги, децата кои се на улица или децата кои се под социјален ризик. При теренската работа се евидентирани 35 деца кои употребуваат дроги, на кои им е потребен медицински третман за лекување кој не е достапен во нашата држава, поради непостоење Програма за намалување на штетите кај малолетните лица. Преку Програмата на ХОПС за намалување на штетите, на 1.054 различни клиенти им беа обезбедени психосоцијална поддршка и правни совети.

Правниот тим на ХОПС во 2021 продолжи со стратегиското застапување на 12 случаи, од кои 5 постапки беа завршени или прекинати, 6 случаи се активни пред домашните судови, а за 1 случај се води постапка пред Европскиот суд за човекови права.

Со цел да се унапреди здравствениот, социјалниот и економскиот статус на Ромите, во 2021 година ФООМ обезбеди поддршка за девет организации³⁶ кои беа активни во 14 општини³⁷ со доминантно ромско население, при што беа обезбедени околу 7.402 правни и параправни услуги. Споредено со 2020 година, кога биле обезбедени 5.598 правни и параправни услуги, се бележи зголемување на опфатот на граѓаните од овие групи за повеќе од 30 %. За помош најчесто се обраќаа Роми, самохрани родители, работници со ниски приходи, лица без приходи, работници и работнички во неформалната економија, жени, приматели

³⁶ НВО КХАМ - Делчево, ИРИЗ – Иницијатива за развој и инклузија на заедниците - Скопје, Романо Чачипе - Скопје, Здружение за правна едукација и транспарентност Станица П.Е.Т. – Прилеп, Асоцијација за демократски развој на Ромите „СОНЦЕ“ - Тетово, ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување - Скопје, Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари - Скопје, Здружение на просветни работници за заштита на правата на жените и децата – ЛИЛ - Скопје, Национален ромски центар - Куманово

³⁷ Скопје, Делчево, Пехчево, Винаца, Шуто Оризари, Прилеп, Долнени, Кривогаштани, Карпош, Ѓорче Петров, Сарај, Тетово, Гостивар, Куманово

на социјални трансфери и пензионери со ниска пензија. Најчесто, идентификуваните прекршувања се во следниве области: остварување на правото на здравствено осигурување, здравствената заштита и правата на пациентот, остварување на социјалната и детската заштита, економско зајакнување, вработување и самовработување, поддршка на ромските семејства во системот за образование, пристап до антикризните финансиски мерки на Владата, стекнување со лична документација и упис во матичната книга на родени, семејно и прекршочно право, имотно-правни односи и комунални услуги. Воедно, беа поделени хуманитарни пакети на 213 сиромашни семејства.

ФООМ обезбеди постојана поддршка и координација на група од 12 организации кои продолжија со секојдневните теренски активности замагање на најранливите граѓани од ромската заедница. Во текот на 2021 година се одржаа вкупно 28 координативни онлајн состаноци, на кои се споделуваа тековните случувања од терен и се договараа заеднички барања и реакции до надлежните институции. Врз основа на добиените информации беа испратени вкупно осум барања кои имаат за цел да го унапредат пристапот до здравствена заштита и остварувањето на правото на здравје на жителите на Општина Шуто Оризари. Како најзначајни барања се издвојуваат: отворање гинеколошка ординација во Општина Шуто Оризари, вработување на два матични лекари и два педијатри во Одделот за превентивна здравствена заштита за предучилишни деца во Поликлиниката Шуто Оризари, вработување на здравствени професионалци од ромската заедница, отворање дежурни лекарски служби во Поликлиниката Шуто Оризари, отворање пункт за брза помош и обезбедување на специјалистичко-консултативни и дијагностички здравствени услуги во Поликлиниката во оваа општина. Исто така, беше организирана прес-конференција на која беше посочен недостигот од матични лекари во Поликлиниката Шуто Оризари. Како резултат на застапувањето, а со финансиска поддршка на Општина Шуто Оризари, во период од шест месеци работеше гинеколошка ординација во Шуто Оризари. Исто така, кон крајот на 2021 година беше отворена приватна здравствена установа, која овозможи пристап до матичен лекар за граѓаните од Шуто Оризари.

Подготвени се и објавени 22 видеа, од кои [18 се лични сведоштва](#) на приматели на гарантирана минимална помош, чиишто сметки биле незаконски блокирани од страна на извршители. Другите видеа се поврзани со [надоместот за помош и нега од друго лице](#), [мотивирањето на заедницата да се вакцинира против Ковид-19](#), [проблемите со кои се соочуваат жените во Шуто Оризари](#) и [недостигот на гинеколошка ординација и матични лекари](#). Исто така, беше подготвено [интерактивно видео](#) во кое преку замислен разговор со министерот за здравство беа адресирани проблемите од областа на здравствената заштита со кои се соочуваат жените Ромки.

Беше објавена [Картата, со оценка од заедницата за 2021 година](#), за пристап до услугите за репродуктивното здравје на Ромките од Шуто Оризари во период на бременост, за време на породувањето и во првите месеци од мајчинството и резултатите од истражувањето [Искористеноста на правата на социјална и детска заштита од страна на ромската заедница](#), кои беа јавно претставени пред засегнатите страни и претставниците на релевантните институции.

[Подготвена е](#) реакција која е испратена до надлежните институции и соопштение до јавноста во врска со решавањето на случајот „Ромска јавна соба“, во која жртви на сексуално вознемирување преку интернет и жртви на говор на омраза се Ромки. Дополнително, до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација се доставени уште две претставки: првата поради ограничување на правото на пристап до пивка вода на ромската заедница од населбата Три багреми во Прилеп, а втората поради дискриминирачки однос и оневозможување пристап до Градскиот базен „Маркови кули“, каде што од страна на Комисијата е утврдена интерсексиска дискриминација.

Со поддршката добиена од Заедничкиот фонд за брз одговор на Ковид-19 во 2020 година, пет³⁸ здруженија во периодот јануари - јули 2021 година продолжија да обезбедуваат бесплатна правна и параправна помош за текстилните работнички. Во овој период здруженијата обезбедија вкупно 703 правни и административни и 43 параправни услуги за жителите на 11 градови³⁹. Помошта најчесто била обезбедувана за прашања поврзани со прекршување на работничките права, социјалната заштита, користењето антикризни мерки, здравствената заштита, долгови и извршување. Поднесени се 15 барања за секундарна правна помош, од кои за 10 случаи постапката пред основните судови е веќе завршена.

Одржани се три отворени денови на кои работниците се информирани за правата во случај на невработеност, правата на неформалните работници и правата при искористувањето на антикризните мерки на Владата. Воедно, посетени се 12 населени места, каде што се дистрибуирани информативни и едукативни материјали за граѓаните. Исто така, одржана е обука за работници, во рамките на која тие се запознаа со концептот на дискриминација на работното место и заштита од истата, преку достапните заштитни механизми.

Подготвени се и објавени седум едукативни видеа за: [остварување и заштита на правата во постапка пред работодавач](#); [права во случај на невработеност](#); [остварување на права од социјална заштита во случај на невработеност](#); [отказ од деловни причини](#); [законски права во случај на отказ и очекувањата од новиот Закон за работните односи, прекувремена и неплатена работа](#); [прекарните работници и вработените на определено време](#).

Поради прекршување на работничките права, пред Државниот инспекторат за труд беа иницирани 30 постапки за заштита на работничките права, од кои 14 завршија со позитивен исход, 7 со негативен, а на 9 иницијативи немаше одговор до завршувањето на проектот. Најголем дел од пријавите се однесуваа на прашања поврзани со платата – неисплатени плати и придонеси, намалена плата или нерегуларна исплата на плата, неисплатени додатоци за работа за време на празник, работа во ден за неделен одмор, непочитување на мерките за

³⁸ ЕХО - Едукативно-хуманитарна организација - Штип; Национален ромски центар - Куманово; Хелсиншки комитет за човекови права - Скопје; Младински културен центар - Битола и Избор - Струмица

³⁹ Скопје, Битола, Демир Хисар, Прилеп, Куманово, Штип, Струмица, Валандово, Кочани, Свети Николе и Винаца

превенција и заштита од Ковид-19, а со тоа и повреда на начелото за заштита и безбедност при работа, административна помош, повреда на правото на користење годишен одмор, отпуштања од работа, исплаќање плата под минималната и други прекршувања.

Идентификувани се два случаја на стратемиско застапување, од кои едниот е започнат во 2020 година, а последното рочиште беше одржано во декември 2021 година, додека следното е закажано во јуни 2022 година. Постапката е во фаза на изведување докази, со што судот го прекршил правилото за итност на постапката во работните спорови, односно рокот за одлучување во рок од 6 месеци од поднесувањето на тужбата. Вториот случај е завршен и одлучено е во корист на странката, а се работи за работен спор за остварување на правата од пензиско осигурување, односно придонесите кои работодавецот ги нема исплатено (поради пандемијата, како причина) на работник кој се пензионирал.

Во насока на обезбедување одржливост на услугите на овластените здруженија за обезбедување бесплатна правна помош, беше подготвено и испратено барање и беше остварена средба со министерот за правда, со цел ефикасно спроведување на јавниот конкурс и зголемување на буџетот предвиден за поддршка на здруженијата.

Проектот Пристап до правда за најмаргинализираните продолжи да се спроведува во периодот јануари - октомври 2021 година. Проектот е финансиран од Европската Унија, а го спроведува ФООМ во партнерство со ХОПС - Опции за здрав живот Скопје и Здружението за правна едукација и транспарентност СТАНИЦА П.Е.Т., Прилеп (Станица ПЕТ). Притоа, само во 2021 година беа обезбедени 3.127 правни и параправни услуги за повеќе од 1 000 граѓани од маргинализираните заедници. Граѓаните најчесто се обраќаа за прашања поврзани со социјалната заштита, работничките права, здравственото осигурување, економските мерки за финансиска помош на граѓаните, семејните односи, дискриминацијата, семејното насилство и др. Услугите беа обезбедени од страна на правници и параправници, со користење на различни алатки, меѓу кои: теренски посети, телефон, онлајн платформи и советување во канцелариите на здруженијата. Воедно, беше формирана и мобилна канцеларија за параправна помош, преку која тим од правници и параправници ги посетуваат руралните средини и обезбедуваат услуги за граѓаните на кои институциите им се недостапни.

Беа организирани 10 едукативни работилници на различни теми од интерес за граѓаните. На работилниците учествуваа 360 граѓани од три општини. Преку видеопоткаст беше обележан 8 Март и беа нагласени недостатоците во работата на институциите во случаите кога е пријавено семејно или родово базирано насилство.

Беа организирани две работилници за унапредување на знаењето на постоечките параправници, како и две обуки за претставниците на Министерството за правда и Министерството за труд и социјална политика. Дополнително, беа организирани континуирани креативни работилници за

сексуалните работници, од кои произлегоа два аудиопоткасти, манифест, банер и стрип.

Во рамките на работата на партнерските организации беа идентификувани три системски недостатоци и беа испратени три ургенции поврзани со: пречекорувањето на законски предвидениот рок за исплата на надоместок (субвенции) за обележани говеда и пчелни колонии; повеќегодишно доцнење на постапките за прием во државјанство; доцнење на постапката за скенирање на матичните книги за електронска евиденција, поради што матичните книги од Управата за водење матични книги (УМК) Регионално одделение Прилеп речиси еден месец биле задржани во седиштето на УМК во Скопје. Дополнително, беа идентификувани осум стратегиски случаи на прекршување на правата за кои беше обезбедено судско застапување.

Веб-сајтот www.pravnozajakni.mk и натаму продолжи да служи како ресурсен центар на кој редовно се споделуваа информации, совети и едукативни материјали поврзани со пристапот до правда. Во рамките на проектот беа подготвени, објавени и дистрибуирани три публикации: [Извештај за примената на Законот за бесплатна правна помош во периодот од октомври 2019 до декември 2020 година](#); [Анализа на следењето на имплементацијата на целта за одржлив развој 16.3](#), и [Извештај за прекршени човекови права на маргинализираните заедници, преку студии на случај](#).

ФООМ, заедно со партнерите на проектот, активно учествува во креирањето на петтиот Национален акциски план за Отворено владино партнерство, поврзано со приоритетната област Пристап до правда.

Препознавајќи ги заложбите на ФООМ и постигнатите резултати, Делегацијата на Европската Унија во Република Северна Македонија ја продолжи поддршката за проектот Пристап до правда за најмаргинализираните и во периодот јануари 2022 - јули 2023 година.

На крајот на 2020 година, ФООМ обезбеди поддршка за пет здруженија⁴⁰ кои во текот на 2021 година реализираа **социјално-економски активности**, со цел да обезбедат одржливост на своите услуги. Сите здруженија имаа поддршка и менторство од CEED hub, со цел ефикасно развивање бизнис-плани, нивно спроведување, но и учење нови вештини од областа на дигиталниот маркетинг и продажбата. Во рамките на поддршката беа формирани: Клуб 5, Хопи Модулар, Погон и Комитет. Здруженијата успешно организираа повеќе од 50 настани во просториите на Клуб 5 и Комитет, а овие простории, воедно, беа изнајмени и како простор за работа (coworking space). Понатаму, на платформата pogon.mk беа регистрирани 16 продавници (14 од нив неформални), кои имаат можност за продажба на нивните производи.

⁴⁰ Здружение за правна едукација и транспарентност Станица П.Е.Т., Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, ХОПС - Опции за здрав живот, ЛГБТИ - Центар за поддршка и Здружение на правници Роми

Развиен е производ Хопи модулар, кој претставува зелена работна станица и е достапен за продажба на веб-страницата hopimodular.mk, На веб-страницата се достапни и други производи изработени од рециклирани материјали. Исто така, беше воспоставена соработка со шивачи и шивачки Ромки, кои ќе шијат марами и маски со ромски мотиви. Од економско-социјалните услуги беше остварен вкупен приход во износ од над 180.000 денари, кои се наменети за финансирање на дел од правните и параправните услуги што ги обезбедуваат здруженијата.

ГРАНТОВИ И ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА ВО 2021 ГОДИНА

Попис 2021

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Гудмуд медиа ДООЕЛ, Скопје	Информирање и едуцирање на граѓаните за подобро разбирање на пописот во 2021 година	\$30.000
НВО Инфоцентар, Скопје	Попис 2021 - Со добро информирани граѓани до успешен попис	\$16.000
ВКУПНО:		\$46.000

Заеднички регионален пазар

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение за истражување на политики Аналитика Скопје, Скопје	Економска интеграција на Западниот Балкан – Мини Шенген, регионална економска соработка и заеднички регионален пазар	\$25.246
ВКУПНО:		\$25.246

Поддршка за евакуираните активисти од Авганистан од Фондацијата Тиркизна планина

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка на лица од Авганистан сместени во Скопје	\$48.119
		ВКУПНО: \$48.119

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Црвен крст на Град Скопје	Спроведување на активности за поддршка на лицата од Авганистан (група на соработници на Тиркизни планини) и нивен олеснет престој во земјата	\$7.100
		ВКУПНО: \$7.100

Поддршка за евакуираните активисти од Авганистан од Резервниот фонд на Фондациите Отворено општество, Њујорк

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан сместени во Скопје	\$163.634

НВО Инфоцентар, Скопје	Мониторинг на медиуми - Приемот на бегалци од Авганистан во Северна Македонија	\$8.924
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан (алумни ФОО со нивните семејства) сместени во Скопје	\$76.432
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан - останати (спонзорирани од ФОО на еден месец)	\$12.770
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан – транзит (во постапка на добивање визи за трети земји)	\$19.191
Македонско здружение на млади правници, Скопје	Итна интервенција за поддршка на лицата евакуирани од Авганистан	\$1.800
ВКУПНО:		\$282.751

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА

ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Македонско здружение на млади правници	Спроведување активности за поддршка на лицата евакуирани од Авганистан во Република Северна Македонија чишто престој го финансира ФОО	\$3.562
ВКУПНО:		\$3.562

Учество на граѓанското општество за социјална правда

ГРАНТОВИ

ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје	Студентска перцепција за дискриминација	\$20.000

Институт за демократија „Социетас Цивилис“, Скопје	Набљудување во ризични области од корупција: здравство и животна средина	\$44.985
Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници МАРГИНИ, Скопје	МЗД: Здружена акција за унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници	\$45.000
Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници МАРГИНИ, Скопје	Мрежа за заштита од дискриминација: Унапредување на политиките и практиките за заштита од дискриминација и промоција на еднаквост	\$56.520
Македонско здружение на млади правници, Скопје	Следење на спроведувањето на Стратегијата за реформите во правосудството 2021	\$44.995
Институт Преспа, Скопје	ЕУ Опсерваторија	\$12.105
Здружение за рурален развој Локална акциона група Агро Лидер, Кривогаштани	Социјална правда во руралните заедници преку зајакнување на дигиталните претприемничките вештини на жените од руралните средини	\$13.000
ВКУПНО:		\$236.605

Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план за Партнерство за отворена власт 2021 - 2023

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Скопје	Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план за Партнерство за отворена власт 2021 - 2023	\$5.000
Центар за граѓански комуникации, Скопје	Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план за Партнерство за отворена власт 2021 - 2023	\$5.000
ВКУПНО:		\$10.000

Зелен скок – Партнерства за климатска акција

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Фондација за развој на локалната заедница, Штип	3 Р Редуцирај, реупотреби, рециклирај, Бизнис модели за употреба на текстилниот отпад	\$24.970
Сојуз на здруженија за рурален развој Мрежа на ЛАГови, Кривогаштани	Проценка на влијанието и можностите за прилагодување на климатските промени во земјоделскиот сектор во Битола	\$20.875
Регионално географско друштво ГЕОСФЕРА, Битола	И на Баирот се може!	\$24.680
Македонско здружение на млади правници, Скопје	Правото во одбрана од негативното влијание на малите хидроелектрани во Македонија	\$24.810
Ндерим Положани	Родното место не се сака со смет	\$3.500
Рурална коалиција, Куманово	Климатска акција за климатските промени во земјоделството	\$8.520
Здружение на граѓани Медиа плус, Штип	Утопија? Зелен Исток, бистри води	\$8.179
Мултикултура, Тетово	Позитивни промени за управување со комуналниот отпад во Општина Тетово	\$20.350
Здружение за правна едукација и транспарентност Станица П.Е.Т., Прилеп	Климатска правда за маргинализираните граѓани	\$13.000
Прв скопски извиднички одред, Скопје	Петтиот елемент	\$12.229
Здружение за заштита и едукација на деца и млади Роми Прогрес, Скопје	Зачувај ја чиста својата животна средина	\$5.580
Стрип центар на Македонија, Велес	Македонијо, зелена пак ќе бидеш!	\$4.761

ЛОЕСЈЕ, Битола	Чисти повеќе, валкај помалку!	\$12.760
Владимир Сикавица	Чисто Водно	\$4.350
Петар Стевановиќ	ЕКО ТУРА Македонија – Не за ѓубре, да за акција!	\$7.121
Здружение на граѓани ЗИП Институт за политики и добро владеење, Скопје	МЕФ 2021: Патеки на Западен Балкан кон енергетска транзиција	\$5.000
Здружение за одржлив развој Милиеуконтакт Македонија, Скопје	Препораки за Поглавје 27 Животна средина и климатски промени	\$22.878
ВКУПНО:		\$223.563

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Здружение за одржлив развој Милиеуконтакт Македонија, Скопје	Јакнење на капацитетите на граѓанските организации за искористување на правата и можностите кои ги дава законодавството од областа на животната средина со цел нивна поголема инволвираност во креирање на мислења и одлуки на локално ниво	\$20.014
ВКУПНО:		\$20.014

Поддршка на креативен активизам со средства од Програмата за култура и уметност - Њујорк

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје	Креативна младинска акција за животна средина	\$40.000
Културно социјален простор ЦЕНТАР ЈАДРО, Скопје	Места на дарежливост - трансформативни станици	\$40.000
Установа Центар за современи уметности, Скопје	Артиватор - уметност и креативност за активни граѓани и заедници	\$70.000
		ВКУПНО: \$150.000

Регионални креативни јадра: искористување на моќта на уметноста и културата за охрабрување граѓанска акција против корупцијата

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Едиса Демиќ	Бидете АРТ активни против корупцијата во вашето општество!	\$6.666
Драгана Гунин Стојчевска	Бидете АРТ активни против корупцијата во вашето општество!	\$6.660
Вања Лазиќ	Не трошете го отпадот	\$9.000
Ана Аќимов	АР-Титуд - Користење на зголемена реалност за борба против корупцијата на податоци во Србија и Гана	\$6.666
Ана Аќимов	Со уметност против корупцијата	\$5.944

Игор К. Илиевски	Со уметност против корупцијата	\$5.940
Анила Бала	Градот без корупција	\$5.128
Јета Пера	Градот без корупција	\$5.190
Драгана Гунин Стојчевска	Градот без корупција	\$4.800
		ВКУПНО: \$55.994

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА

ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Центар за современи уметности, Скопје	Вмрежување со методологии слични на методологијата за креативен активизам (развиена од Центарот за уметнички активизам од Њујорк и адаптирана на локалниот контекст од ФООМ и ЦСУ), размена на искуства и истражување на можностите за дополнително обезбедување фондови за активности на регионално ниво (Западен Балкан)	\$18.983
		ВКУПНО: \$18.983

Образование на помалкубројните етнички заедници

ГРАНТОВИ

ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје	Квалитетни образовни политики и можности за младите	\$60.000
Фондација за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“, Скопје	Стратешко партнерство со ФООМ во спроведување на концептот Образование на помалите етнички заедници	\$50.000

Фондација за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“, Скопје	Поддршка на образованието на помалите етнички заедници	\$35.000
Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје	Младински политики за подобар животен стандард на младите во помалите средини	\$20.000
Здружение за истражувања и анализи ЗМАИ, Скопје	Подготвеноста на основните училишта за и ефектите од реализацијата на образовната програма од новата концепција за основно образование во РСМ	\$20.000
Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје	Администрирање на Академски стипендии за граѓанското општество	\$10.000
ВКУПНО:		\$195.000

Здравјето во сите политики

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
НВО КХАМ, Делчево	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на НВО КХАМ Делчево	\$45.000
Здружение на просветни работници за заштита на правата на жените и децата - ЛИЛ, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на НВО ЛИЛ Скопје	\$25.000
Асоцијација за демократски развој на Ромите „СОНЦЕ“, Тетово	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на АДРР Сонце Тетово	\$30.000
Здружение за правна едукација и транспарентност Станица П.Е.Т., Прилеп	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на Станица П.Е.Т Прилеп	\$35.000
Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на Иницијативата за правата на жените во Шуто Оризари	\$25.000

Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на ЕСЕ	\$45.000
Национален ромски центар, Куманово	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на НРЦ - Куманово	\$30.000
Романо Чачипе, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на Романо Чачипе Скопје	\$30.000
ИРИЗ - Иницијатива за развој и инклузија на заедниците, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешките цели и приоритети на ИРИЗ	\$30.000
Фондација ИДЕА Југоисточна Европа, Скопје	Институционална поддршка на Фондацијата за дебата и едукација ИДЕА Југоисточна Европа за 2021 и 2022	\$50.000
ХОПС - Опции за здрав живот, Скопје	Институционална поддршка за ХОПС	\$50.000
Хелсиншки комитет за човекови права, Скопје	Скопје Прајд 2021	\$9.919
ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Скопје	Унапредување на здравјето на Ромките во Шуто Оризари	\$25.000
Фондација ИДЕА Југоисточна Европа, Скопје	Менување на негативните наративи кон маргинализираните заедници во време на пандемија	\$27.500
Здружение за поддршка на маргинализираните работници СТАР-СТАР, Скопје	Интегрирани интервенции на сексуалните работници за социјална правда базирана на докази	\$27.500
Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Скопје	Изложеноста и влијанието на еколошките ризици врз здравјето и животот на Ромите	\$50.000
ХОПС - Опции за здрав живот, Скопје	Институционална поддршка за ХОПС за 2021 и 2022	\$140.000
Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ, Скопје	Унапредување на сексуалните и здравствените права на маргинализираните заедници	\$120.000
Здружение за поддршка на маргинализираните работници СТАР-СТАР, Скопје	Јакнење на организациските капацитети за застапување за правата на сексуалните работници	\$65.000

Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешки цели и приоритети за унапредување на човековите права и здравјето на маргинализираните заедници за Коалицијата Маргини	\$70.000
ХОПС - Опции за здрав живот, Скопје	Завршна поддршка за спроведување на стратешки цели и приоритети за унапредување на човековите права и здравјето на маргинализираните заедници за Здружението ХОПС	\$80.000
ВКУПНО:		\$1.009.919

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Здружението за правна едукација и транспарентност СТАНИЦА П.Е.Т., Прилеп	Воспоставување соработка помеѓу ФООМ и Станица П.Е.Т. заради спроведување на проектот „Пристап до правда за најмаргинализираните“ финансиран од Европската Унија и ФООМ	\$52.335
ХОПС - Опции за здрав живот Скопје	Воспоставување соработка помеѓу ФООМ и ХОПС заради спроведување на проектот „Пристап до правда за најмаргинализираните“ финансиран од Европската Унија и ФООМ	\$68.147
ВКУПНО:		\$120.482

ВКУПНО за ГРАНТОВИ и ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА во 2021 година: \$2.453.338

Фондација
Отворено
општество -
Македонија

ул. „Чедомир Миндеровиќ“ бр. 31
п. фах 378, 1000 Скопје
Тел: +389 2 2444 488
е-адреса: fosm@fosm.mk